

[32442]

H4578

142 Mead (Rich.)—Rhazis (Muh. ibn Zacharia al). De Variolis et Morbillis Liber. Huic Accessit RHAZIS, medici inter Arabas celeberrimi, de usdem morbis commentarius. 8vo, chiefly Rom. type, 16 pp., 197 pp., (1) bl. l., good copy, contemp. vellum, 15s

Jo. Brindley, London, 1747

FIRST EDITION. Eloy, 209. Watt, II, 661. Allibone. II.

1257. Jourdan, VI, 243. Haller, IV, 326. Choulant, 156.

It was translated into English and published in the same year.

Mead (Richard), (1673-1754). D.N.B., XXXVII, 181-5: ". . . In 1747 he [Mead], published *De Variolis et Morbillis*, and appended to it a translation of the first treatise on the subject by Muhammed ibn Zacharia al Rhazis, a physician of the ninth century, from an Arabic manuscript at Leyden, of which Boerhaave sent him a copy. The translation was edited by Thomas Hunt, Arabic Professor at Oxford, from two versions made for Mead, one by Solomon Negri, a native of Damascus, and the other by John Gagnier." (H. 4578.)

3365. De Variolis et Morbillis liber. Huic accessit Rhazis de iisdem morbis Commentarius. 8°. Lond., 1747.

The first edition.

~~E. 1. 36.~~ A & B
W.D. 1...

3365
H4578

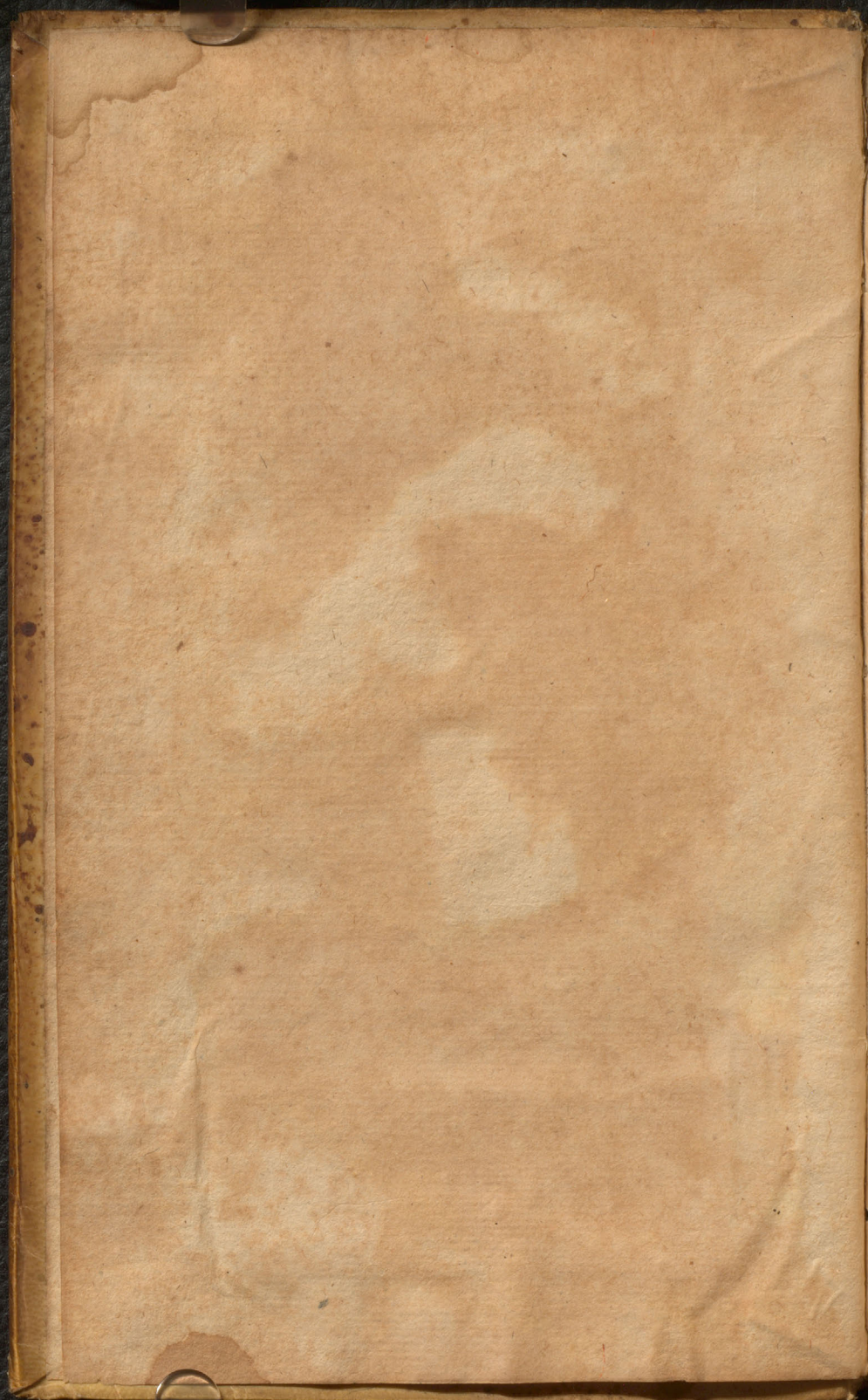
FROM
THE LIBRARY
OF
SIR WILLIAM OSLER, BART.
OXFORD

RHAZES ^cAbu Bakr Muhammad ibn
Zaka-riya al-Razi, 850-923?
De Variolis et Morbillis.

456. Ex Arabico Latine red-
ditus. (1747.)

In no. 3365, pp. 97-197.

From an Arabic MS. at Leyden, of which
Boerhaave sent Mead a copy. The translation
was edited by Dr. Thomas Hunt, Arabic Professor
at Oxford, from two versions made for Mead by
Solomon Negri of Damascus and John Gagnier.
D. N. B., vol. 37, p. 185.

D E

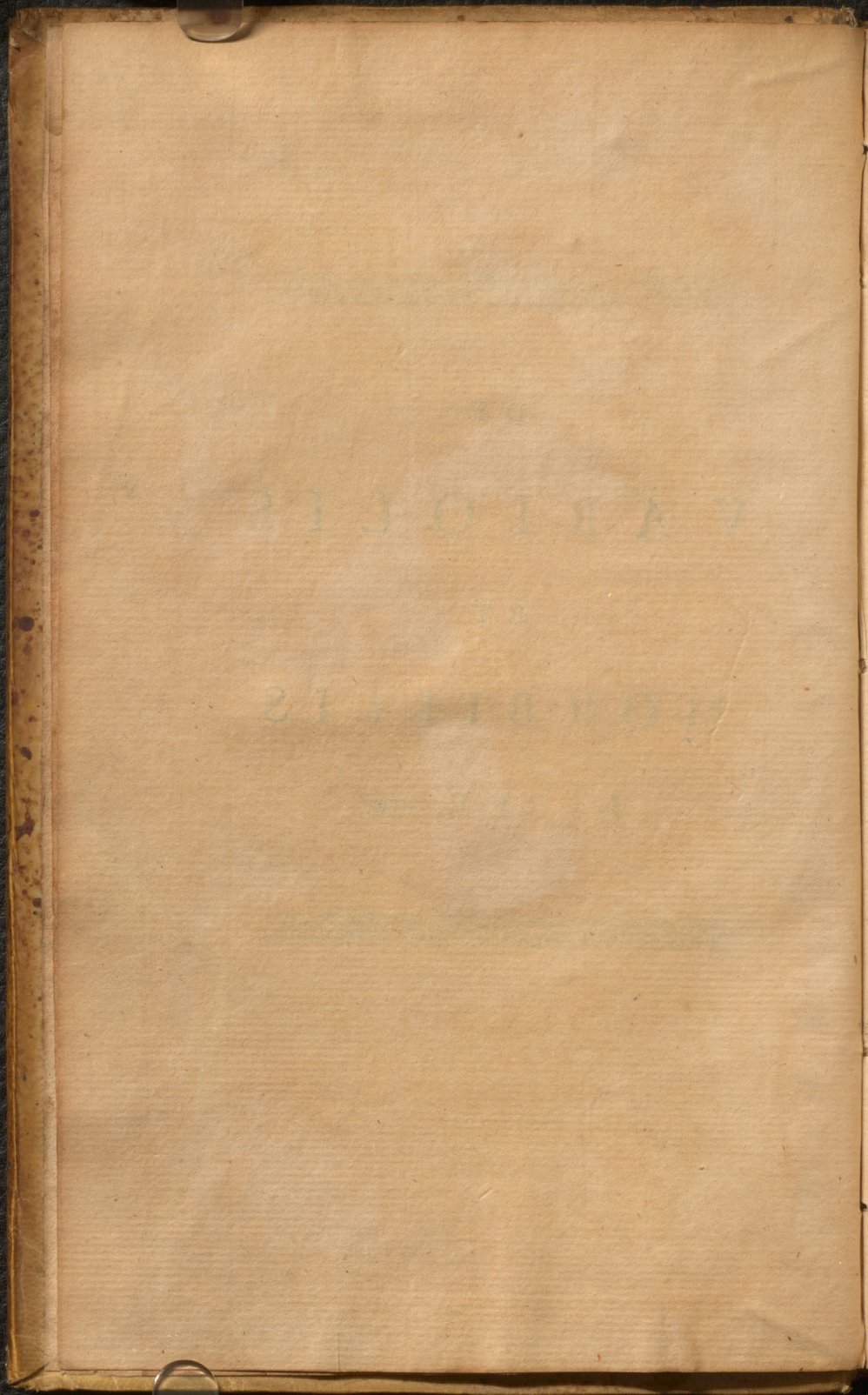
V A R I O L I S

E T

M O R B I L L I S

L I B E R, etc.

DE
VARIOLIS
ET
MORBILLIS
LIBER.

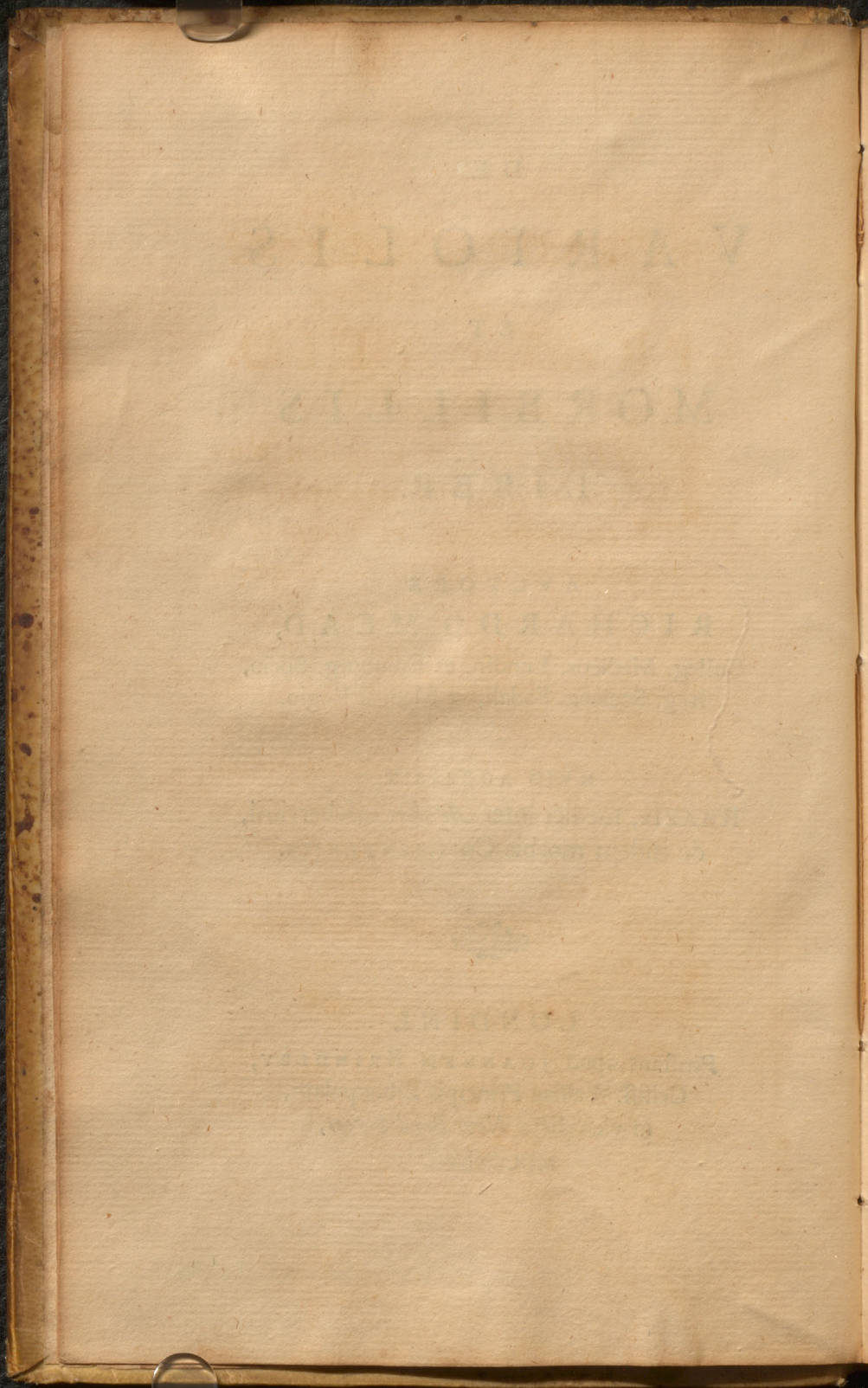
AVCTORE
RICHARDO MEAD,
Colleg. Medicor. Londin. et Edinburg. Socio,
Reg. Societat. Sodali, et Medico Regio.

HVIC ACCESSIT
RHAZIS, medici inter *Arabas* celeberrimi,
de iisdem morbis COMMENTARIUS.

LONDINI,
Prostant apud JOANNEM BRINDLEY,
Celsiff. Walliae Principis Bibliopolam,
in vico dicto *New Bond Street*,
MDCCXLVII.

#11535172 = B.O. 3365

PRAEFATIO.

LIBRI hujusce magnam partem aliquot abhinc annis chartis mandavi, et jampridem totus absolutus atque in lucem editus fuisset, nisi intercessissent curae graviores, quibus otii mei intervalla, nunquam profecto satis longa, plus justo contraherentur. Haec autem mora, et operis intermissio, in emolumentum forsitan cedet lectori; cum quicquid incommodi secum afferat longa aetas, id plerumque rerum scientia et experientia in arte pensatur. At quibus de causis laborem hunc primum susceperim, jam paucis exponam.

EDIDIT A. D. MDCCXVII vir doctissimus, Johannes Freind, Hippocratis
De

vi PRAEFATIO.

De morbis popularibus Librum primum et tertium, *quibus novem De febribus Commentarios accommo-*
davit. Ex his septimus est De pur-
gatione in febre putrida, quae vari-
olis confluentibus supervenit. Huic
autem, ad sententiam suam confir-
mandam, Epistolas quatuor medico-
rum ad se datas adjunxit; inter quas
uni praebuit locum, quam a me ac-
ceperat. Etenim postquam per an-
nos bene multos in nosocomio Divi
Thomae Londini medicinam fece-
ram, anno MDCCVIII observavi non-
nullos variolis, quae maxime pestiferae
videbantur, laborantes, cum aevi flu-
xus nono aut decimo morbi die, vel
interdum citius, eos exercuisset, praeter
spem incolumes evadere. Hinc igitur,
quid ad illos juvandos, quibus
hac aegritudine correptis alvus per
totum morbi tempus adstricta esset (id
quod in plurimis usu venit) leni me-
dicamento sub finem facta ventris
solutio

PRAEFATIO. vii

Solutio valeret, experiendi consilium cepi. Res ex sententia successit, et multos, quibus maximum imminebat vitae periculum, hac medendi ratione salvos praestiti.

ERAT mihi tunc temporis, et quidem ad extremum usque vitae ipsius terminum, amicitia conjunctissimus dictus modo Clariss. Freindius; utque assidui fere inter nos de rebus medicis sermones habebantur, illi rem hanc exposui, qui factum laudabat. Et cum non multo post ipse, una cum aliis duobus magni nominis medicis, nobilem quendam juvenem gravissime variolis oppressum curaret, in animo habuit medicinam hanc experiri. Illi autem pertinaciter repugnare pergebant; donec tandem die ab eruptione pustularum decimo quarto, cum ad extrema jam ventum esse testarentur convulsiones cum veterno ingruentes, ut leni potione solveretur venter,

viii PRAEFATIO.

venter, concederent; quod magno cum levamine factum est. Hanc igitur repetere voluit Freindius; quod cum non permetteretur, septimo post die vi morbi victus occubuit aeger. Rem hanc omnem ipse fusius narravit¹.

Post haec, varii super ea re spargebantur rumores, et a medicis nostris in partes discessum est, laudantibus his, culpantibus illis, Freindii consilium; qui, cum famam suam hinc laedi crederet, eam vindicare statuit. A me igitur petiit, ut ea, quae nuper ore tenus cum illo communicaveram, literis mandata ipsi tradere vellem. Nefas duxi amico quicquam denegare; qui Schedulam meam magno nostro Radclivio perlegendam dedit, viro ut summi ingenii, sic et consummatae in arte experientiae, mihi que familiarissimo. Dixerat autem Radclivio Freindius, velle se Defensio-

¹ Vid. Freindii Opera, pag. 263.

PRAEFATIO. ix

nem suam in publicum edere. Rogavit itaque me Radclivius, ut ei veniam darem chartulam meam libello ejus adjungendi; neque id quidem recusavi. At cum typis jam impressae essent duae vel tres schedae, amicorum quorundam suasu destitit ab incepto, et tam sua quam mea suppressit, et ad id tempus apud se tenuit, quo dictos modo Commentarios in lucem emisit. Dum autem hoc opus suum urgebat, iterum de edenda simul Epistola mea cogitabat. Hanc igitur in manus denuo sumpsi, in Latinum sermonem (nam vernaculo scripta fuerat) converti, amplificavi, et in eam, quam nunc habet, formam redegi.

RARISSIME quidem evenit, ut nova medendi via in quolibet morbo omnibus arrideat: hanc autem a primo, quod dixi, tempore non solum Freindius et ego assidue tenuimus; sed et multi tam in urbe, quam ruri,

b   degentes

x PRAEFATIO.

*degentes medici a nobis accipientes feliciter sunt experti. At est ubique genus hominum malevolorum, qui opera aliena sugillare et convellere totis viribus contendunt; quasi tantum laudis sibi apponi putarent, quantum aliis detraxerint. Freindii igitur libro in lucem emisso, horum nonnulli protinus ad arma confugiunt, tanquam pro salute civium dimicaturi. In his primas tenuit Johannes Woodwardus, medicinae professor Greshamensis, qui cum vitae suae tirocinium in officina lintearia posuisset; deinde, collecta conchyliorum, lapidum, mineralium, et consimilium rerum fossilium farragine, philosophus videri voluit; et in medici cujusdam familiam postea admissus amicorum gratia lauream medicinalem adeptus est. Vir moribus incultis, fastosus, et alienae laudis invidus. Hic igitur in libro De statu medicinae, lingua vernacula scripto, in Freindium, et amicos
ejus,*

PRAEFATIO. xi

ejus, meque in primis, debacchatus est; non argumentis, neque experimentis, quae ipsi nulla erant, sed opprobriis et conviciis rem strenue agens. Nolim commemoratione mea famoso libello, cujus jam periit fere memoria, vitam reddere; ob quem ipse auctor Freindio statim ludibrium debuit. Neque haec sane chartis illevissem, nisi ea mihi extorsisset hominis arrogantia, et inanis gloriae cupido; quae si prolixius forte persecutus esse videar, hoc ideo feci, ut manifestum fieret, tum quo auctore haec medendi ratio initium habuerit; tum etiam quam nullo fundamento inniterentur ea, quae vir iste maledicus contra blateravit.

Quod ad Librum hunc attinet, perspicuum potius quam ornatum dicendi genus in eo secutus sum, breviter et singulatim praecepta quaeque exponens. His autem, quae ad medi-

xii PRAEFATIO.

camenta cathartica spectant, cautiones nonnullas atque provisiones in juniorum praesertim medicorum gratiam adjeci; qui non raro propense nimis, et audacter, nova quaeque, ab eis saltem, quos in honore habent, profecta imitantur, et in usum trahunt. Nihil enim universe, et sine exceptione, utile esse potest; et non minoris saepe judicii res est μή βλάπην, quam ὠφελέειν¹. Neque profecto hic tantum, sed et in omni arte nostra, illud semper in memoria habere medicum oportet:

Nil prodest, quod non laedere possit idem².

POSTquam opusculum hoc scripseram, cogitare coepi, me rem neque inutilem neque ingratham medicis futurum, si Rhazis librum De variolis et morbillis, ex Arabica sua lingua in Latinam conversum, ei adjungerem.

¹ Vid. Hippocrat. E. |
pidem. Lib. i.

² Ovid. Trist. Lib. |
ii. y 266.

PRAEFATIO. xiii

In illo enim plurima tam ad naturam, quam ad curationem, horum morborum spectantia fusius exponuntur; quae quidem, habita temporum et regionis ratione, nostris non multum absimilia deprehendentur; ut gaudeam sane medici sui saeculi primarii experimentis nostram sententiam confirmari. Et quidem subit aliquoties mirari, librum istum nunquam antea, quod sciam, aut Arabice, aut ex Arabico Latine, typis impressum produsse. Edidit illum primus Graece Robertus Stephanus, Alexandri Tralliani Operi adnexum, A. D. MDXLVIII, hoc titulo: Ῥατῆν Λόγος περὶ λοιμικῆς. Hunc Latine transtulerunt tres interpretes, quorum primus fuit Georgius Valla Placentinus, cuius versio edita fuit Venetiis anno MCCCXCVIII, et saepius deinceps. Hanc secuta est Jo. Gvinterii Andernaci, quae lucem aspexit Argentorati ann. MDXLIX. Utrique successit
 Nicola;

xiv PRAEFATIO.

Nicolai Machelli, medici Mutinensis, quae prodiit Venetiis ann. MDLV et MDLXXXVI¹. At ipse liber Graecus non ex Arabica, sed Syriaca, ut titulus indicat, lingua traductus est; versione in usum vulgi, ut credere par est, confecta. Proinde multa in eo aut Syriaci, aut Graeci, interpretis hallucinatione, partim omitti, partim perperam verti, qui cum illa, quam ex codice Arabico hic damus, contulerit, facile videbit. Codicem autem istum quemadmodum nactus sim, hic breviter indicabo.

POSTquam in publicis nostris bibliothecis librum hunc Arabice exaratum frustra quaesiveram, literas dedi ad virum celeberrimum, mihi-que amicissimum, Boerhaavium, in academia Lugdunobatava medicinae professorem, rogans ut perquireret, num forte in academiae suae bibli-

¹ Vid. Fabric. Bibl. Graec. V. xii. p. 692.

otheca,

otheca, quam manuscriptis Arabi-
cis instructissimam esse noveram, ali-
quis reperiri posset. Is autem exem-
plar, a linguae Arabicae illic pro-
fessore descriptum, mox perhumaniter
ad me transmisit, in locis tamen quam-
plurimis corruptissimum. Hoc duobus
viris eximiis, ut in Latinum sermo-
nem converterent, invicem dedi. Al-
ter horum fuit Solomon Negri, natio-
ne Damascenus, omniumque lingua-
rum orientalium scientissimus; al-
ter Johannes Gagnierus, in Acade-
mia Oxoniensi linguae Arabicae prae-
lector clarissimus; quorum uterque
opus sibi demandatum diligenter prae-
stavit. Cum autem has versiones con-
ferendo non forma tantum dicendi,
sed et sensu quoque, nonnunquam in-
ter se discrepare animadverterem;
linguae Arabicae ipse prorsus ignarus,
utram praeferrere oporteret, plane ne-
sciebam. Quapropter amicum meum,
Thomam Hunt, S. T. P. et in acade-
mia

xvi PRAEFATIO.

*mia Oxoniensi jam per aliquot annos
linguae Arabicae, nuperrime vero et
Hebraicae professorem, virum in hoc
literarum genere inter alia peritissi-
mum, ut hanc susciperet provinciam,
rogavi; qui, collatione cum exempla-
ri, unde traductae erant, accurate per-
acta, eam, quae hic edita est, ex u-
traque confecit, meliorem sine dubio
daturus, si codicem emendatiorem na-
ctus fuisset. Tu, lector, hisce nostris
sive laboribus, sive otii oblectamentis,
fruere et vale.*

Dabam Londini,
3 kal. Oct. A. D.
MDCCXLVII.

DE
VARIOLIS
ET
MORBILLIS.

CAPVT PRIMVM.

De origine variolarum.

DE variolis scripturus, in morbi hujus originem ; quibusque modis ab iis regionibus, ubi ortum habuit, ad caeteras omnes fere orbis terrarum partes propagatus sit ; quantum ex temporum annalibus colligere liceat, breuiter primum inquiram. Ita enim et natura ejus clarius elucescet ; eorumque simul, quae in curatione adhibenda

benda postea proponentur, apertius constabit ratio.

MORBVM hunc novum esse, hoc est, antiquis medicis tam Graecis quam Romanis ignotum, extra dubium esse videtur. Frustra enim sunt, qui ἀνδρανας, ἐπινοκτίδας, et confimilia in cute ἐξανθήματα, variolas nostras esse contendunt. Etenim primos illos artis nostrae magistros, in signis morborum omnium describendis et distinguendis diligentissimos, non breviter fuisse memoraturos, sed prolixius depicturos credendum est; si modo atrox simul et contagiosum hoc malum agnovissent.

Ex Arabum igitur medicorum libris petenda est prima morbi hujus notitia. Horum facile princeps Rhazes circa annum aerae Christianae nongentesimum inclaruit. Ille in volumine ingenti, quod *Continens* inscribitur, thesauro rei medicae

cae ex *Adversariis* ipsius, ut videtur, congesto, Aaronem quendam tradit triginta libros *De medicina* scripsisse; in quibus signa variolarum, genera diversa, et curandi modum explicuit¹. Is Alexandriae natus, Mahumede imperante, anno DCXXII medicinam exercuit². Hinc conjecit doctissimus Freindius *in Aegypto fortasse prima exordia habuisse variolarum morbum*³. At paulo antiquiorem originem ejus reperit vir Arabice doctissimus, Johannes Jacobus Reiske, qui in veteri codice Arabico manuscripto bibliothecae Leidensis haec verba se legisse dicit: *Hoc demum anno comparuerunt primum in terris Arabum variolae et morbilli*⁴. Annus autem ille erat post Christum natum DLXXII, quo natus est ipse Mahumedes.

¹ *Contin.* 419. 2.

² Vide *Abulpharai Histor.* pag. 99.

³ *Oper.* pag. 330.

⁴ *Disput. inaug. Lugduni Bat.* MDCCXLVI.

CAETERVM mihi rem omnem diligenter expendenti illud potius statuendum videtur, morbos quosdam esse, qui in certis regionibus, quasi illarum indigenae, nascuntur et saeviunt. Hos *νυσήματα ἐπιχώρια* dixit Hippocrates; eorumque nonnullos, in variis Europae et Asiae partibus, tam caeli, quam terrae, atque aquarum, quibus utuntur incolae, vitiiis genitos, accuratissime descripsit¹. Graeci vero recentiores *ἐνδημίς* appellarunt². Hos nullo non tempore suis in locis viguisse existimo, id nimirum perpetuo efficiente rerum natura.

Ex his autem quosdam contagia secum ferre experientia compertum est, quae saepe in terras longinquas modis indoli suae convenientibus propagantur. Alii enim non solum morbidorum corporum con-

¹ Lib. De aëre, locis, et aquis.

² Vid. Galen. Com. i. in Epidem. Hippocratis, tactu

tactu sanos afficiunt, sed eam vim habent, ut subtilissimis halitibus ex se spirantibus perniciem spargant; qui seminum more rebus ex materia molliore constantibus, ut xylyno, lanae, serico, et vestimentis inde contextis, sese insinuunt, ibique inclusi diu haerent: qua via pestem in Africa primum ortam late disseminatam fuisse alias exposui¹. Alii contra non nisi tactu ipso noxam inferre solent. Priores igitur commercii transferri possunt, posteriores vero consortiis tantummodo sunt exitiosi.

DE proximo hoc genere est lues venerea; quam certissima historiarum monumenta produnt in America quibusdam insulis, ac praesertim in Hispaniola vernaculam, sub finem saeculi decimi quinti commercio navali in Hispaniam dela-

¹ *Discourse of the plague, Par. i. chap. i.* | pag. 21. edit. 1744.

tam fuisse; indeque in regnum Neapolitanum anno MCCCXCV per bellum, quod Ferdinandus Hispaniae rex cum Gallis tunc temporis illic gerebat, migrasse; in cujus copiis merebant milites, qui in dicta insula morbum hunc contraxerant. Hi igitur cum iisdem mulierculis, ac Galli, consuetudinem habentes, prout eadem civitates ab utraque parte vi captae et receptae essent, foedum hoc malum primo in utrumque exercitum, deinde in Italiam, caeterasque fere orbis terrarum partes intulerunt¹.

MEMINI etiam me a mercatore quodam nostrate, qui multos annos in Moscovia degerat, accepisse, luem veneream in illa regione ante tempora nuperi imperatoris, Petri Magni, vix cognitam fuisse. Mercaturis enim ejusmodi res populi istius fere

¹ Vid. Astruc De morbis venereis, Lib. i. | cap. 10 et 11.

agebantur, quae sine magna consuetudine et consortio cum exteris fiebant. Postquam autem ipse alias Europae partes invisendi consilium cepit, multosque ex sibi subditis artium discendarum causa in illas mittere statuit, hi in patriam suam hanc immoderatae libidinis poenam brevi importarunt; eo saeviolem illic futuram, quo difficilius sub caelo frigidiore curationem recipiunt inflammationes et ulcera.

SED redeo ad variolas. Hic igitur morbus mihi vera pestis sui generis esse videtur; quae in Africa primum genita, praesertim in Aethiopia, quae pars ejus intolerabiliter est torrida, in Arabiam deinde et Aegyptum (ut vastatrix illa populorum magna pestis) iis, quos diximus, modis delata est.

Si quis autem miretur non citius in diffusa loca ex solo suo natali

hoc contagium serpsisse; is secum reputet multo rariora fuisse antiquissimis temporibus, quam nostris, gentium inter se commercia, illarum praecipue, quae interiora terrarum incolebant; navigationes quoque non perinde, ac nunc dierum, longinquas fuisse institutas. Hinc *mercaturae expertes fuisse Aethiops* observavit insignis historicus, Ludolfus¹. Idcirco, prout progressu temporis mutua hominum consortia tam belli quam pacis artibus frequentiora fiebant, pestis haec se late diffudit. Per bella autem cum Saracenis, pro *Terra sancta* in Christianorum potestatem redigenda, sub finem saeculi undecimi et initio duodecimi gesta, vires maxime acquisivit; quo factum est, ut hanc religiosarum suarum peregrinationum mercedem domum reportarint Eu-

¹ *Histor. Aethiop. Lib. iv. cap. vii.*

ropaei. Ab illo tempore in quibus-
cunque hominum coetibus malum
hoc summe contagiosum sedem fi-
xerit, in iisdem sese adhuc sustentat
et tuetur. Tabum enim, quod ex
pustulis effluit, in stragulis ac vesti-
mentis aegrotorum conceptum, ibi-
que haerens, et delitescens, fit morbi
feminiū, in iis mox pullulaturi, in
quos sparsum fuerit contactu; prae-
fertim si anni tempestas, atque aëris
ambientis conditio, foverint.

NON alienum, ut opinor, hic e-
rit, si unicū exemplum ad ea, quae
dicta sunt, illustranda et confirman-
da, in medium adferam; quod re-
tulit mihi vir quidam multarum re-
rum gnarus, qui Indicae societatis
nostrae in propugnaculo, *Sancti*
Georgii dicto, praefectus diu illic
commoratus erat. Eo igitur tempore
evenisse dixit, ut navis quaedam
ab Hollandia ad promontorium,
C quod

quod *Bonae spei* vocant, appellere-
tur, in qua nonnulli variolis in iti-
nere aegrotarant. Incolae autem il-
lius loci, quos *Hottentotas* appellant,
usque adeo barbari sunt et stupidi,
ut mediam quandam naturam inter
bruta animalia et homines fortiti vi-
deantur; quibus usu receptum est,
ut officia omnia servilia nautis ad-
venientibus praestent. Quidam igi-
tur ex iis, in eluendis linteis et ve-
stimentis sanie morbosa infectis oc-
cupati, morbum eum contraxerunt,
qui miseros tam male habuit, ut
maxima illorum pars perierit. Post-
quam autem experientia didicerant
malum hoc contagione spargi, non
defuit eis solertia, qua se defende-
rent. Munimentis itaque et vallis
contra hanc pestilentiam pugnabant,
quae adeo diligenter, qui adhuc e-
rant sani, custodiebant; ut telis oc-
ciderent, si quis ex vicinis jam vi-
morbi repletis ea transilire aggrede-
retur.

retur. Memorabilior videtur haec narratiuncula, quod ex ea manifestum est populum artium et rerum fere omnium rudem, ut illa faceret, necessitate fuisse impulsam, quae nos, sola ratione duce, ad pestem depellendam fieri olim praecepimus¹; quaeque deinceps, cum atrocissima illa calamitas aliquot abhinc annis Galliam premeret, unde maximum omnibus Europae regionibus imminabat periculum, ad eam intra regni istius limites non modo coercendam, sed et penitus extinguendam, feliciter valuerunt.

¹ *Discourse of the plague, P. ii. c. 2. pag. 109.*

CAPVT SECVNDVM.

De natura et generibus variolarum.

CV M ex iis, quae jam exposuimus, satis constet variolas ex genere illorum esse morbum, qui pestilentes vocantur; quo clarius natura earum cognoscatur, de pestilentia quaedam in antecessum sunt dicenda.

FEBRES omnes, si recte iudico, quae toti corpori insident, in tria genera, *simplices* nimirum, *putridas*, et *pestilentes*, commode distingui possunt.

SIMPLICES a concitato nimis sanguinis motu diu continuato, turbataque hinc ejusdem mistura, atque interrupta humorum in partes corporis secretionem, oriuntur.

PVTRIDAE fiunt, cum, permanente hoc rerum statu, lentor quidam angustissimis sanguinis canaliculis innascitur; qui sensim vi circumuectis sanguinis abreptus et in venas translatus in putrorem vertitur, et humores virtute maligna imbuunt, qui cum viscera tum summam cutem labe sua inficiunt.

PESTILENTES denique febres eas appello, quae venenum quoddam haud unius generis conjunctum secum ferunt. Quaecumque autem id fit, non sanguinem tantum, sed praecipue subtilissimum nervorum liquorem, quem spiritus animales dicunt, contaminat et corrumpit. Hinc celerius et violentius, quam caeterae, hae agunt, et omnium maxime sunt letales. Illud tamen cunctis febribus est commune, ut natura, quasi luctatione quadam orta, id, quod vitae infestum est, foras

ras corpore pellendo morbum vincere conetur.

QUANDOQVIDEM autem vocem *naturam* in omnibus fere morbis curandis usurpant medici ; quid mea saltem sententia per eam intelligere debeamus, semel hic aperte dicam. Aliquid in nobis esse, quod sentiat, cogitet, et ratiocinetur, manifesto constat ; cujus tamen natura in hac vita plene et perfecte concipi nequit. Hanc igitur disquisitionem iis relinquemus, qui, cum ea, quae sub conspectum cadunt, nimis ignorent ; illa malunt investigare, quae nulla humana ratio capere potest. Quaecumque autem sit, incorporeum quiddam esse consentiunt saniores omnes philosophi. Quomodo enim poterit materia iners, et per se omnis motionis expers, cogitationis, quae ipsa est motionum omnium excellentissima, fons esse et prima causa ? Spiritum igitur quendam

5

esse,

esse, a materia terrestri natura prorsus diversum et dissociabilem, corpori tamen nostro conjunctissimum, qui primus fit motor, satis apparet.

ET mihi quidem verisimile videtur, non unius generis esse actuosum hoc principium; sed aliud hominibus, aliud bestiis, dedisse supremum rerum creatorem; illud virtutis adeo divinae, ut etiam a corpore sejunctum vivere adhuc possit, et sentire; hoc ordinis ita inferioris, ut simul cum corpore intereat. Prius illud *animum*, posterius *animam*, ex veteribus nonnulli appellarunt¹; quorum utrumque nobis ingeneratum esse non recte satis, ut opinor, statuerunt. Vti enim brutorum animantium vitae sufficit sua *anima*,

¹ *Juven. Sat. xv. 148.* | *animum quoque.*
Mundi | *Vide etiam Davissii*
Principio indulset communis conditor illis | *Not. ad Cicer. Tuscul. Disput. Lib. i. cap.*
Tantum animam, nobis | *10.*

ita

ita noster *animus* illo adminiculo non indiget. Ea autem res, si recte conjecturam facio, in hunc modum se habet: Ita comparata est fabricae nostrae ratio, ut mens corporis moderatrix, ubi noxa aliqua ei infertur, spiritus animales, quos dicimus, motionum omnium instrumenta, sic impellat, ut istae commotiones in sanguine et humoribus excitentur, quibus periclitanti toti machinae subsidium ferri possit. Impetu vero tam repentino hoc peragitur, ut instinctu quodam, non motu voluntario, fieri videatur; cum in nobis tamen animi imperio, in bestiis animae ipsarum vi efficiatur. Et sane ipsi illi motus, qui naturales et vitales dici solent, quales sunt cordis, pulmonis, et intestinorum, qui nobis non volentibus per totam vitam continenter perstant; ut a mente initium habent, ita perpetuo ab ea reguntur. Possent id
multis

multis argumentis confirmare, sed non est hujus loci aut temporis. Et praeterea laborem istum doctissimus et ingeniosissimus medicus Edinburgensis, Porterfieldius, supervacaneum reddidit; qui in luculenta *Dissertatione* nuper edita¹ hanc rem tam clare exposuit, ut nullus de ea possit esse dubitandi locus.

SED a physicis ad medica iterum revertor. Doctrinam hanc ita secutus est sagacissimus noster Sydenhamus, ut affirmarit, *Morbum nihil esse aliud, quam naturae conamen, materiae morbificae exterminationem in aegri salutem omni ope molientis*². Quam sententiam more suo Λακωνικῶς enuntiavit Hippocrates, cum dixit: *Naturae morborum medicae*³. Hoc autem in pestilentibus potissi-

¹ Vid. *Medical Essays published at Edinburgh, Vol. iii. Essay xii.*
et *Vol. iv. Essay xiv.*

² *Observation. medic.*

circa morborum acutorum historiam, in princip.

³ Νέσων φύσις ἰητροί.
Epidem. Lib. vi.

num febribus animadverti, in quibus ad summam cutem vis morbida pustularum, carbunculorum, et bubonum forma prorumpit; quae omnia sunt ipsum morbi venenum, ut experimentum vulgare, quo variolae per infitionem sanis corporibus inferuntur, aperte demonstrat. Liquet igitur venenatam quandam febrem esse variolas, quarum genera jam sunt exponenda. Historiam enim hujus morbi ex Sydenhamo petendam relinquam; qui progressum ejus in certa tempora primus divisit, singulisque medicinam accommodare docuit.

PLERIQUE scriptores *variolas* in *discretas* et *confluentes* distinguunt, pustularum magnitudine, numero, et erumpendi modo utraque aestimantes. Tantopere autem inter se discrepare statuunt, ut illas quidem vix ullum periculum adferre, has vero
nun-

nunquam non terribiles esse denunciant. Et certissimum quidem est multo peiores plerumque *discretis* esse *confluentes*, longeque plures his quam illis perire. Fit tamen interdum, ut *discretæ confluentibus*, quales usitate contingunt, sint perniciosiores. Imo multa symptomata, quae maxime periculosa sunt, in *discretis* solis eveniunt, ut statim dicemus. Non enim tam a purulentæ materiae copia, quam ab aliis rebus circumstantibus, quarum causae mox proponentur, imminet exitium.

RECTIVS itaque, ut mea fert opinio, et ad morbi naturam accommodatius, *variolae in simplices et malignas* dividi possunt.

SIMPLICES appello, quae cum febre simplici cito desinente prorumpunt, facile maturescunt, in pus sincerum paucos post dies vertuntur, et in crustas tandem decidunt.

MALIGNAE autem sunt, quae cum febre maligna se ostendunt, aegre ad maturitatem perveniunt, et prorsus non suppurant; aut si aliquatenus id eveniat, calore febrili nunquam se remittente, non sine magna molestia in crustulas vertuntur.

MALIGNITAS ista pro diversa pustularum natura formis tam variis se prodit, ut notae illius alias atque alias appellationes variolis dederint; quarum differentiae, quas mihi observare licuit, praecipuae sunt sequentes. Pustulae enim aut *crystallinae*, aut *verrucosae*, aut denique *sanguineae* oriuntur. Haud ignoro plura interdum ab auctoribus tradi horum exanthematum discrimina; quae tamen aut ex nonnullis eorum conjunctis componuntur, aut varii tantum sunt eorundem gradus, quod in morbo enormi saepe accidere solet.

CRYSTALLINAS autem pustulas appello, quae loco puris crassi atque concocti nihil praeter laticem quendam tenuem, pallidum, et pelliculentem quodammodo continent. Quod genus non modo in *confluentibus*, sed etiam in *discretis*, interdum videmus.

VERRUCOSAE dicuntur, in quibus nullus humor pustulis illabitur; ipsae vero indurescunt, et verrucis simillimae extra cutem extant et prominent. Hae autem ad *discretum* morbi genus pertinent.

SANGVINEAE pustulae non uno modo protruduntur. Vidi enim, cum in ipso morbi principio tubercula minuta, sanguine atro turgida, representarent; qualia in cute forcipe compressa evenire solent. Has autem maculae purpureae lividaeque interspersae, cujusmodi in vera peste describunt medici, mox exceperunt.

perunt. Saepius autem accidit, ut pustulae confertim erumpentes tertio vel quarto post die, cum jam maturefcere deberent, lividae et subcruentae evadant, maculis nigris per totum corpus sparsis; quae intra diem unum, aut alterum, mortem adventantem praenuntiant. Hae enim verae sunt gangraenae. Saepissime hoc tempore sanguis tenuis non ex ore tantum, naribus, et oculis emanat; sed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque urinae itinere perfluit, quo etiam primis aegritudinis diebus nonnunquam egreditur. De genere *confluentium* has esse variolas ipsis oculis patescit.

HISCE quartum variolarum genus adjungit Cl. Freindius¹, quod *siliquosum* vocat; in quo nempe pustulae, omni liquore vacuae, vesiculas quasdam rotundas, molles, et

¹ *Epist. De quibusdam variolarum generibus.*

concavas referunt. Hae autem *crystallinis* mihi accensendae videntur, utpote non aliter ab illis diversae, quam quod extrusus jam humor partim per cutem statim transfudet, partimque per canales, qui lympham in corpore circumferunt, absorbeatur.

ARDVI semper operis est veras rerum causas investigare, interdum etiam supervacuum. Sin velimus in rationes horum omnium discriminum inquirere, quantum sane assequi possum, praecipuae sunt, *temperamentorum* in singulis corporibus infinita fere diversitas; *anni tempora*, eorumque varietates; *permulta* denique, quae corpori, contagio jam suscepto, accidunt, dum venenum in partibus interioribus delitescat, nec morbum adhuc produxerit. Insitio enim variolarum nos docuit non nisi post octo demum, vel novem dies,

dies, ab intromisso contagio malum hoc certis signis se ostendere.

MIRABITVR forsan aliquis, quod in his causis ipsam pestiferi seminis naturam non memoraverim. Praeterquam autem quod nullis modis haec cognosci possit, ad varium morbi genus producendum haud magnum habere momentum videtur. Saepissime enim in eadem familia, ubi, tetra hac lue saeviente, alii ab aliis vi contagionis corripuntur, his bene, illis vero male, recedere percipimus.

TEMPERAMENTA autem corporum tantum valent, ut quasi jure haereditario ad consanguineos descendant; unde morbi quidam familiares deprehenduntur, et certis familiis exitiales.

ANNI TEMPORA alia aliis morbis opportuniore esse, ac febres, quae per populum grassantur, inde oriri,
 2 illaf-

illasque maxime, in quibus humor aliquis per cutem propellitur, horum varietates sentire quotidie experimur.

INNVMERA autem sunt, quae tertio loco posui; ea nimirum omnia, quae a prima contagii admissione ad tempus usque eruptionis exanthematum incidunt. Neque enim quiescit his diebus virus malignum, sed assidue sensimque vires suas exerit, spiritus primum animales, mox ipsum sanguinem atque humores vitando. Si contingat igitur, ut corporis exercitationibus, aut cibis et potionibus, aut denique animi affectionibus (quae omnia hic plurimum possunt) mutationes in fermentescentibus jam humoribus fiant; pustularum genus varium eo fortasse, quo jam dicturus sum, modo facile efficient.

SIMPLICES igitur variolae sunt suppurationes factae, dum sanguis non ita vitiatur, quin liquorum derivationes in partibus idoneis aliquatenus perfici possint, nec prorsus laedantur actiones naturales. In *malignis* autem secus se res habet. Humores enim omnes plus minusve pro ratione morbi corrumpuntur; et ipsa sanguinis mistura ita perturbatur, ut materia purulenta in cutem abscedere nequeat. Quod cum fit, tenuis interdum liquor exprimitur, qui variolas, si aquosus sit, *crystallinas* gignit; si spissior et tenax, *verrucosas*; intus vero si recedat, et in canalibus, qui lympham vehunt, receptus vesiculas, quas excitaverat, vacuas relinquat, *siliquosas*. Non raro autem omnibus vitae officiis ineptus sanguis in ductibus suis obstruitur ac haeret. Et tunc quidem maculis nigris, quae verae sunt gangraenae, cutis suffunditur, cruorque per

per omnes meatus corporis profluit. Vnde species haec *sanguinearum* nomen est adeptæ. Dira haec symptomatica acris veneni effecta esse vel hinc patet, quod eadem omnia commorsis a serpente quadam Africana, *haemorrhoidæ* dicta, contingunt; uti a Lucano, poëta in describendis rerum naturis nulli secundo, sunt depicta. Sic enim ille :

*Impressit dentes haemorrhoids aspera Tullo,
Magnanimo juveni, miratorique Catonis :
Utque solet pariter totis se effundere sinis
Corycii pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilatum sanguine virus.
Sanguis erant lacrimae; quaecunque foramina
novit
Humor, ab his largus manat cruor; ora re-
dundant,
Et patulae nares, sudor rubet; omnia plenis
Membra fluunt venis, totum est pro vulnere
corpus¹.*

Sed ab his, quae terrent, ad ea, quae juvare possunt, transire oportet.

¹ Lib. ix. 806.

CAPVT TERTIVM.

De variolarum curationibus.

MORBOS omnes pestilentes summam sanguinis et humorum inflammationem secum ferre conjunctam evidentissimum est. Idcirco exinanitiones et refrigerationem singuli desiderant. Incipiam autem a *simplicibus* variolis, deinde, quae ad *malignas* pertinent, particulatim persequar.

SED enim ante omnia hic quaerendum est, qua ratione aegrum contineri, quibusque cibis eum nutrirī oporteat.

QVOD ad prius igitur spectat; uti anni tempora, ita simul aetatem ac vires aegrotantis maxime considerari debent. Tuto enim illa aestate

state fiunt, quae hieme non sine periculo tentantur; et commode id fert juvenis aut vir robustus, quod infantem aut tenerum foeminarum corpus pessundat. Illud autem in universum est tenendum, ut primis morbi diebus in lecto decumbat aeger; idoneisque praesidiis tam hiemis inclementiam arcendi, quam fervidos aestatis calores aura frigidiore temperandi, cura adhibeatur. Tempore vero hiberno aegrotatorum perfrigerare, et corpus gelu quasi constringere, non est medici prudentis, sed temerarii empirici per miserorum hominum mortes experimenta capientis. Media itaque via incedendum est, et eo modo habendus aeger, ut neque calore aut vestimentis stranguletur, neque frigore pellendae per cutis meatus materiae exitus prohibeatur. In primis autem curandum est, ut purum aërem, eumque frigidulum, ubertim trahere

trahere possit; calidus enim spiritum reddit difficilem, urinae profluvium cohibet, et pustularum circa praecordia et viscera erumpentium numerum adauget, unde inflammationis, et sub finem morbi gangraenae, major oboritur metus.

DE alimentis sequitur quaestio. Haec autem tenuissima, humectantia, et refrigerantia esse debent; qualia sunt *ptisanæ hordeaceae* vel *avenaceae cremor*. Attamen, cum morbi temporibus accommodandi sint cibi, ea in principio eligenda est victus ratio, quae simul alvum laxare, et urinam movere possit. Haec commoda praestant fructus dulces conditi cibis incocti, et subacidi liquores potui dati: inter illos praecipui sunt *ficus*, *pruna Damascena*, et *tamarindi*; inter hos *cerevisia tenuis cum succo malorum aurantiorum aut limoniorum*, *ferum lactis pomis*

*promis incoctis aut vino coacti, emul-
siones ex decocto hordei et amygdalis,
vinum Mosellanum aut Rhenanum
aqua bene dilutum ; et si quae sunt
hujus generis alia.*

MEDICI Arabes, si hac diaeta non
fatis solveretur venter, *mannam* ad-
jiciebant ; moderate tamen et cau-
te. *Neceſſe enim omnino eſt,* inquit
Avicenna, *in principio lubricam eſſe
alvum*¹. Cui ſapientiſſimo monito
nullum utilius in hoc morbo curan-
do dari poterit ; ſi modo illud ad-
jungatur, quod oportet ſemper co-
pioſe fluat urina. Mirum enim eſt
cuti cum renibus conſortium ; quo
fit, ut facillime per hos expurgetur,
quicumque humor per illius gland-
ulas ſecerni ſolet. Convenit ergo,
ut per has vias ducatur, quantum
poſteſt, morbi materia, ne partes in-
ternae graventur.

¹ *De variolis et morbillis.*

SED ad medicamenta jam pergamus. Et in primis quidem necessaria est *sanguinis missio*. De qua, cum lites hic saepe moveantur, praecepta quaedam sunt tradenda.

IN aetate igitur tenerrima hanc parum convenire res est confessa. Quandoquidem autem crassior fit plerumque infantium sanguis, et saepe pro mole corporis abundantior, atque, invadente morbo, convulsionibus frequenter corripiantur; demere materiam aliquo modo oportet, quod hirudinum suctu ex temporibus, vel pone aures, tuto fiat. Neque incommode sane, si non ex brachio, ex vena tamen alterutra jugulari, in plerisque sanguis emit-
ti potest.

VIRIVM aegri, quaecunque sit aetas, habendam esse rationem nemo non videt. At raro ita imbecillae sunt, ut nullam sanguinis de-
tractionem

tractionem sustinere possint, nisi forsitan insignes aliquae exinanitiones praecesserunt. Neque nimium hic arteriarum pulsibus fidendum est; saepenumero enim fit, ut e spisso sanguine parcius solito secernantur in cerebro spiritus animales, et minore vi propellatur a corde liquor vitalis; quo casu sanguinis missione etiam augeri vires antea oppressae observantur.

QVA vero proportione is detrahendus sit, ex morbi vehementia optime dignoscetur. Medici nostri plerique, semel misso sanguine, officio suo se satisfecisse putant; et valde metuunt, postquam jam coeptae sunt protrudi pustulae, quicquam e venis detrahere; ne scilicet reprimatur materiae effluxus. At nimium profecto hic sunt cauti. In juvenibus enim et adultis non raro bis, vel etiam ter, sanguinem

F

demere

demere necesse est; divisa nimirum in biduum, vel triduum, ista medicina. Etenim adeo non obstat eruptioni pustularum, modo consent vires, sectio venae, ut ex contrario multum adjuvet; eademque de causa, qua in magnis abscessibus, cum materia ultra modum turget, et nimius premit calor, detracto sanguine, suppuratio citius ac plenius succedit.

SAEPE observavi, cum initio aegritudinis exanthemata parvula et densa morbum pessimi generis minarentur, misso semel atque iterum sanguine, rerum faciem ita mutatam fuisse, ut majora et numero pauciora comparerent (morbi nimirum magnitudine medicinae magnitudini concedente) quo pacto humorem noxium expellendi facultatem natura acquirebat. Pro certo enim habendum est naturam, quae tranquilla

quilla omnia in corpore desiderat, et a turbulento rerum statu semper abhorret, veneni ejectionem perfectissimam moliri, hoc est, id agere, ut pustulae quam maxime tumeant. Neque sane ideo pejores sunt *discretis* variolae *confluentes*, quod morbi materia in his abundantior est, sed quoniam modo convenienti non propellitur. Inita enim recte ratione, copiam humoris majorem plerumque in *discretis* effluxisse comperimus.

UT finem faciam, illud emolumentum ex larga et repetita sanguinis detractone percipimus, ut ea inhibeat mala, quae morbo saepe superveniunt; qualia sunt delirium, convulsiones, spiritus difficultas, et similia. Porro ex cadaverum incisionibus non modo corporis exteriora, sed interiora quoque, pestilentiam hanc occupare discimus. Vidi enim,

in quibus pulmo, cerebrum, jecur, et intestina, pustulis tota conspergerentur. Neque sane dubito, quin inopinatae istae mortes, quae aliquando sub finem hujus morbi, cum nullus omnino metus subesse videatur, aegrotantes opprimunt, ex profusa in hanc aut illam partem nobiliorem exanthematum disruptorum sanie contingant. Idcirco in nulla febre incertiora sunt de vita aut morte judicia, quam in ea, de qua hic agimus. In summa igitur, nullo non morbi tempore, si insolita febris vehementia id requirat, demere materiam oportet, modo corpus id pati posse videatur. Semper enim satius est anceps auxilium experiri, quam nullum.

PHRENITIS quarto post pustulas exclusas die accedens pessimi omninis jure habetur; ut, *qui hoc periculo consuetatus ad sanitatem pervenerit,*

nerit, fere neminem se vidisse dixerit doctissimus Freindius¹. At firmissime tamen asseverare possum, rem hanc melius mihi cessisse; qui multo eo tempore delirio captos, detracto quamprimum sanguine, et infuso in alvum clystere, salvos praefiterim.

Misso, quantum expedit, sanguine, ventrem purgare convenit; quod quolibet ante pustularum eruptionem die satis tuto fieri potest. At leni tantum medicamento uti oportet; cujusmodi est *infusio senae*, adjecta *manna*; aut, in pueris praefertim, *manna* sola. Neque enim turbae in corpore sunt ciendae. Vomitus autem primum eliciendus est, si forte pituita aut bilis in ventriculo coierit, aut cibus intempestive nuper ingestis oneratus sit.

¹ *Epist. De quibusdam variolarum generibus.*

SIMVL ac variolarum eruptionem instare certum est, hanc quibuscunque modis promovendam esse medici plerique contendunt. Meminisse autem oportet, hoc naturae ipsius opus esse; ideoque haud committendum, ut nimis incitetur motus sanguinis, aut jam languere finatur.

SAPIENTER olim dixit Asclepiades, *Febre ipsa se uti ad ejus remedium*¹. Illud nimirum volens, ita febrem moderari oportere, ut ipsa per se id, quod corpori nocet, foras ejiciat. Simul igitur inflammationem sanguinis coërcere, et materiae per cutem propulsionem adjuvare, oportet. Ad utramque rem utilem esse comperi pulverem *ex pulvere bezoardico et nitro purissimo* confectum; ita ut illius duae sint partes, hujus una. Interdum vero par utriusque portio conjungitur. Pulveris

¹ *Apud Celsum, Lib. iii. cap. 4.*

istius drachmae semis ter die, quaterve, assumere poterit adultus; imminuta, pro ratione aetatis, in pueris quantitate. Huic etiam adjiciendus erit, si sanguinis effervescentia vehementer augeatur, *spiritus vitrioli* liquoribus, qui potui dantur, idonea copia instillatus. Sin autem urgeant vomitiones et nausea, illas compefcet potui adhibita *limonii succi* semuncia, cum *salis absinthii* scrupulo uno commista.

SED et in morbo atroci de medicamentis, quae dolorem levant somnumque arcessunt, dispiciendum erit. Haec vero non nimium festinare oportet, obstant enim aliquo modo, nisi forte saevissimus adfit dolor, humoris e sanguine separationi omnia anodyna; quin et, si febris vehementia delirium fecerit, illud plerunque in pejus vertunt. Idcirco non ante, quam plene jam

eruperint pustulae, illis uti commodum est; deinde vero, quae ad somnum sint apta, tuto dari poterunt. Recte igitur quotidie sub vespere, aut *tincturam Thebaicam*, aut *syrupum e meconio*, assumet aeger; in primis si juvenis vel adultus fuerit, nam aetas tenellula istiusmodi auxilia minus perfert. Interdum etiam, si summa inquietudine prematur, horum alterutrum primo mane repetet. Materiae enim in pustulis stagnantis suppurationi quiete et somno provehitur. Horum autem usu aegrotanti interdicare oportet, ubi sub finem morbi aut spiritus difficultas, aut ex pituita nimis viscida strangulatio in faucibus accesserit. Interea si, suppresso ventre, quod plerunque fit, febris adhuc duret; alvus altero, vel saltem tertio quoque die, infusa lotione ducenda est.

NIHIL

NIHIL attinet dicere, si *discretis* variolis haec omnia convenient ; in *confluentibus*, ubi plus metus est et periculi, magis necessaria inveniri.

A SIMPLICIBVS igitur ad *malignas*, prout ordo postulat, nunc progrediar. Harum autem tria genera supra exposui ; *crystallinas* scilicet, *verrucosas*, et *sanguineas*.

JAM in omnibus variolis eo major salutis spes est, quo magis ad supurationem tendunt pustulae ; quae cum parum procedit, quibusvis sane modis humor morbidus ad cutem propelli debet. Servanda igitur hic erunt illa omnia, quae in *simplicibus* sunt proposita. Propriam vero animadversionem desiderant singula *malignarum* genera.

CVM nunquam fieri potest, ut in *crystallinis* liquor aquosus in pus abeat concretum ; id agere oportet,

G

ut

ut per illas vias in corpore expurgetur, quae tenuium humorum derivationi natura sunt aptae. Dixi jam antea magnum esse cuti cum renibus consortium. Dum igitur subtilissima pars laticis per cutis meatus transfudare cogitur; quod crassius est, per iter urinae, medicamentis ad eam movendam idoneis, foras expelli debet. Ex his autem cum nullum fit *nitro* praestantius; id eo pondere, quo stomachum non laedat, scrupuli scilicet aut drachmae femis, in *vino tenui* solutum (quod solum huic morbo convenit) ter die quaterve dare opportunum erit. Sub finem autem *Canarino* (quod Sydenhamo nostro in deliciis fuisse video) aut alio quovis generoso et leni, vires sustentare licebit. At dum *nitrum* sic assumitur, interponenda erunt invicem ea medicamenta, quae et cordi sint utilia, et materiae fluxum in pustulas adjuvent; qualia sunt

sunt *confectio Raleighhana* vel *cardiaca* dicta; item *pulvis bezoardicus*, adjecta interdum *croci* aliqua portione; et *spiritus e cornu cervi elicitus*. Veruntamen praeter haec, die a prima eruptione quinto vel sexto, imponenda sunt, tum sub imam colli vertebrae, tum brachiis et tibiis internis, *vesicatoria*; cui proposito aptissima sunt *malagmata ex pasta epispastica confecta*, quae mollitiae suae ad cutem pustulis interjacentem permeant, eique adhaerent. Hac enim ferosi liquoris extractione febris, quae, cum nihil amplius in cutem derivetur, ferocior instat, tempestive occurritur.

Scio equidem medicos nostros plerumque celerius, et primis etiam morbi diebus, in *malignis* omnibus variolis hac medicina uti. At metuendum est profecto, ne cantharidum stimulis nimium agitated sanguis

guis minus recte humoris propul-
sionem in nascentes pustulas perficiat.

CRYSTALLINIS magis periculosa
sunt *verrucosae* variolae; quod neque
suppurare potest, neque per urinam
exire, crassa nimis morbi materia.
Quare et febrem diligenter curare,
et sudorem quoque ad humorem
digerendum medicamentis jam di-
ctis, quae cordi sunt utilia, elicere
oportet. Cuti etiam *malagmata e-
pispastica* admoveri debent. Hoc au-
tem morbi genus semper esse mor-
tiferum medici Arabes affirmarunt¹.

PECULIAREM denique animad-
versionem variolae istae postulant,
quas supra *sanguineas* nominavi. In
his autem si medicinae locus sit, iis
remediis pugnandum est, quae vi
sua styptica sanguinem quodammo-

¹ Vd. *Rhaz. Lib. adjunctum, Cap. viii.*

do cogunt, et ita supprimunt, ut ne minimas quidem arterias perumpat. Ex hoc genere praestantissima sunt *cortex Peruvianus*, *alumen*, et *Spiritus* qui *oleum* dicitur *vitrioli*. His vero sic uti oportet, ut alia aliis interponantur. *Corticis* igitur istius drachma una per intervalla sex horarum assumi poterit; et, elapsis tribus horis, *aluminis* quantum conveniat. Valentissimum quidem erit, si ita componatur, ut *aluminis* tres partes cum una *succi* illius inspissati, qui inepte *sanguis draconis* dicitur, liquantur. Massa autem refrigerata in pulverem teri debet; cuius scrupulum unum, cum *conserva rosarum rubrarum* in bolum redactum, vice simplici devorare satescit. *Oleum vitrioli* ea forma commodissime dabitur, quae *tincturae rosarum* nomine prostat; cuius cochlearia quinque aut sex identidem bibere licebit. Quin et liquoribus, quipo-
tui

tui dantur, assidue instillari debet; in primis si maculae lividae, aut nigrae, pustulis interspersae compareant. Neque in *sanguineis* solum, sed et in aliis etiam generibus, ubi cutis foedata est, utilissimum erit. Illud tantum adjiciam, comperisse me *vesicatoriorum* usum, si forte delirium requisiverit, etiam hic satis esse tutum. Nonnullos vidi hujusmodi curatione salvos evasisse, quibus sanguis magna copia simul cum pustulis erumpentibus per iter urinae profluxerat. At hi omnes, quod memorabile est, sub finem morbi grave aliquid passi sunt; nam aut furunculis frequentibus in corpore obortis, aut tumoribus in glandulis sub auribus et axillis, qui aegre suppurarent, excruciabantur. Memini etiam in juvene quodam tonsillarum alteram ulcere gangraenoso non facile sanabili corruptam observasse. Manifestum est igitur
virus

virus hoc difficillime ex humoribus expurgari ; neque sine suppuratione, aut procedente morbo, aut cum jam fere desit, corpus ad integritatem suam redire.

CONVENIT autem in omnibus hujus morbi generibus, ut sub finem, die nimirum nono aut decimo, alvus moveatur. Febris enim putrida hoc tempore, exarescentibus pustulis, aut (si nulla sit suppuratio) tumore inflammatae cutis subsidente, plerumque supervenit ; quae nulla alia medicina tutius depellitur. At lenioribus tantum catharticis hic opus est, qualia ante eruptionem pustularum adhibenda proposui.

REM hanc omnem in *Epistola* ad Clariss. Freindium olim explicui, et exemplis allatis illustravi ; quam

<p>¹ Vid. <i>Freind. Commentar. vii ad Hippocrat. De morbis popularibus, Et Epistolam,</i></p>	<p><i>De purgantibus in secunda variolarum febre adhibendis.</i></p>
---	--

ille

ille postea auctoritatibus medicorum, cum veterum tum etiam recentiorum, abunde confirmavit. Quibus omnibus si quis assentire nolit, nae is in sole vult caligare. Habent sua tempora quaeque febres, et ubi vis venenata humores semel corrumpit, vix festinanter satis putridus morbi fomes ex corpore ejici potest. Et quotidie quidem videmus, hac cura omissa, febrem hecticam, cum tussi pus trahente, spiritus difficultate, aliisque pulmonis male affecti indicibus, statim subsequi.

Id autem hic monendum videtur, utcunque utilis sit hoc tempore per ventrem purgatio; si tamen vel a naturali intestinorum levitate, vel infusis crebro per morbi decursum clysteribus, alvus jam laxior sit; medicinam istam aut minus fore necessariam, aut saltem ad
ali-

aliquot dies differri possit. Viribus enim aegri in primis consulendum est, quas longa valetudo plus minus labefactavit.

QVINETIAM sedulo circumspicere oportet, annon forte lateat sub arefacta jam cuticula sanies purulenta; id enim nonnunquam fit, et, dirupta hic illic membranula, pus foetidissimum prorumpit. In hoc rerum statu non purgandum, sed cibis idoneis sustentandum est corpus, usque dum materia omnis exierit; cujus effluxum etiam ultra vicesimum morbi diem, salvis aegri rebus, protractum vidi. Nunquam mihi e memoria excidet robustissimi cujusdam juvenis casus, quem modo adeo terribili infestaverant variolae *confluentes*; ut, cum maturescere deberent pustulae, tota facies, nigra atque arida facta, gangraena corrumperetur et putresceret.

ret. Cum spes igitur nulla superesse videretur, cutem usque ad sanam carnem multis in locis scalpello concidi, fotumque ex *decocto herbarum emollientium et calidarum*, adjecto *spiritu vini camphorato*, adhiberi iussi; quo facto, pus odore tam gravi ex vulnusculis profluxit, ut in cubiculo morari nemo ex domesticis sustinere possset; promotaque interim per apta medicamenta hujus digestionem, et corpore demum purgato, incolumis evasit misellus. Vestigia tamen luis malignae cum vita duratura, ut bene peractae curationis indicia, in vultu lacerato ac deformi relinquebantur.

PRODEST denique hoc tempore *sanguinis detractio*, si vehementior adsit calor, neque fractae vires huic auxilio intercesserint.

QUISQVIS haec ita exposita bene perpenderit, jure mirabitur doctissimum

simum medicum, Boerhaavium, in animum sibi inducere potuisse, ut speraret fore fortasse aliquando, ut *inveniat*ur antidotum specificum veneno huic contagioso oppositum¹; quo nimirum illud ita penitus extinguitur, ut etiamsi corpore receptum fuerit, morbum non producat. Caeterum tam certa sunt, et constanti naturae lege fixa, rerum principia et semina; ut, qui haec permutare velit, similiter faciat, ac philosophi isti *per ignem* (uti se vocant) qui dum metalla viliora in aurum transmutare satagant, spe licet ipsi decipiantur, fumos tamen ex carbonibus suis rerum ignaris et credulis hominibus divendunt.

SVPEREST ut dicam, nullam febrem magis requirere, ut morbi reliquiae e corpore exterminentur.

¹ *Aphor. De cognoscendis et curandis mor-* | *bis, 1390, 91, et 92.*

Sanguis igitur, si vires adhuc consent, convalescente jam aegro, *de-
trahendus est*; et *medicamentis pur-
gantibus*, per idonea intervalla re-
petitis, alvus cienda. Hisce au-
tem peractis, lacte in primis asini-
no, cibisque commodis, ac ruris a-
moenitatibus, ad consuetum vitae
genus corpus revocari debet.

CORONIDEM longis hisce prae-
ceptis imponam morbi historia,
quam mecum communicavit medi-
cus doctrina et arte nulli secundus,
Edwardus Wilmot, gener meus di-
lectissimus; qui in juvene quindecim
annorum curando, quem gravif-
sime opprefferant variolae, ad consi-
lium medici etiam doctissimi Mich.
Connel suum accommodavit.

FEBRE incipiente, *missus erat e
brachio sanguis*, et concitatae *vomiti-
ones*. Pridie ejus diei, quo prorupe-
runt

runt pustulae, propinata est lenis potio *cathartica*.

MORBILLOS magis, quam variolas, referebant exigua exanthemata, quibus totum corpus conspergebatur. Increfcente febre, *pulvis e chelis cancrorum compositus*, adjecto *nitro*, intervallis sex horarum exhibitus est; potui dato *decocto hordei*, cui instillabatur *spiritus vitrioli* ad acorem non ingratum.

DIE eruptionis quarto, cum jam urgeret delirium, ad somnum inducendum *syrupi e meconio* drachmas sex hausit aeger; qui tamen nihil prorsus valebat.

QVINTO die facies ne minimum quidem intumuit, delirio nondum remittente, cum calore intensiori, et pulsu arteriarum celeriori. *Sanguis* igitur iterum *detractus est*, usu dicti *pulveris* non intermisso, cui

cui jam addebantur *myrrhae* grana quinque. Neque omittebantur *spiritus vitrioli* cum *decocto bordei*, et haustus *anodynus*.

DIE septimo eadem perstitit rerum conditio. Spiritus autem difficilis erat, vexabatque ficca tussis. Hinc *confectio Fracastorii* singulis haustibus adjecta est, et solutio *gummi ammoniaci* mensura cochleari pro re nata assumpta; haustus item *paregoricus* adhuc propinabatur.

OCTAVO de acutissimo capitis dolore querebatur aeger, spiritus difficultas et tussis gravius urgebant, pulsus arteriarum erat languidior, ne minimis quidem comparentibus suppurationis indiciis; chartae vero pergamenae similitudinem habuit vultus, neque successit ullus manuum aut pedum tumor. Hinc brachiis et suris internis admota sunt *vesicatoria*, totisque pedibus *emplastra* ex paribus

paribus *cephalici* et *vesicatorii* portionibus. Haustus etiam *antidoti Mithridatis* drachmae femis, et *salis volatilis succini* scrupuli femis, sexta quaque hora assumebantur. Gargazationes etiam ex *decocto pectorali*, adjecto *oxymelle scillitico*, in usum tractae sunt.

DIE decimo in pejus ruebant omnia; quocirca, non neglecto eorundem medicamentorum auxilio, infra cubitos imposita sunt *vesicatoria*.

VNDECIMO, languentibus adhuc magis viribus, adjuncta est remediis cardiacis jam descriptis *mixtura* cum *confectione Raleighana* crebro haurienda.

DVODECIMO, cum jam vix sentiri posset arteriarum motus, spiritus aegerrime traheretur, nullaque superesse videretur spes salutis; ex
stran-

strangulatis fere faucibus magna limpidi et foetidissimi humoris copia inopinato profluxit, illi haud abfimilis, quam irritatae argento vivo glandulae oris solent expuere. Duodecim dies sine diminutione perstitit iste fluxus, tum sensim minui coepit, nec ante quatuor exinde dies penitus remisit.

DIE morbi decimo sexto tam aegritudo, quam profluvium illud, ita vires miselli hominis exhauserant, ut vix in lecto se movere posset; animo tamen ita valebat, ut cibos humidiores satis copiose assumeret. Hinc resecto robore, febris jam hecticæ speciem induisse videbatur; quocirca, *detraeto* ad uncias quinque *sanguine*, et haustibus ex *succo limoniorum malorum cum sale absinthii* commisto, addita *spermatis ceti* exigua portione, propinatis, *lac asininum* mane quotidie bibebatur.

HAC via temporis progressu, *misso* bis terve ad uncias quinque *sanguine*, laxatoque subinde *rhabarbaro* ventre, potuique data cum *elixire vitrioli* aqua *Bristolienfi*, adjuvantibus etiam ruris amoenitatibus, integra rediit sanitas.

Illustre magis documentum dari non potest, quam sollicitè semper (quod non semel monui) id agat natura, ut venenatam morbi hujus materiam quovis modo e corpore foras propellat.

CAPVT QVARTVM.

*De nonnullis, quae in variolis
accidunt.*

PLVRIMA in variolis accidunt, quae, cum rarius eveniant, neque ex natura morbi esse videantur, aut terrefaciunt, aut incertum reddunt medicum. De his igitur non alienum erit quaedam observare.

FIT interdum, ut, instante pustularum eruptione, convulsionibus agitetur aeger. Sed ea res plus terroris, quam periculi habet; et in pueris praecipue nervorum distentiones, quae morbum antecedere solent, spem potius quam metum plerumque ostendunt. At omnino hic, quod mirum forsitan videatur, cavendum est a *sanguinis missione*, et
em-

emplastra solum admoveri debent: *vesicatorium* nempe sub occipitio; et *semivesicatoria*, ex *emplastro cephalico* dicto et *vesicatorio* pari portione commistis, pedum plantis: datis interim iis remediis, quae in terribilibus hisce corporis concussionibus proficere usus docuit. Hujusmodi autem in primis sunt, *radix valerianae sylvestris*, *castoreum Ruscicum*, et *spiritus salesque ex animalibus vi ignis elicti*. Frequentibus enim experimentis compertum est, sanguine in hoc rerum statu detracto, morbum evasisse lethalem. Non aliam eventus hujusce causam assignare mihi in promptu est, nisi quod motus illi haud voluntarii ex imbecillis aegrotantis viribus oriuntur; quas adeo immodice adhuc convellit ista exinanitio, ut propellendae in cutem materiae morbidae pares esse nequeant. Aliter autem res se habet in adultis; quibus si vires

60   *De nonnullis, quae*
constent, *detrabendus est sanguis* co-
pia non magna, eademque reme-
dia adhibenda.

HVIC dissimili, et paene contrario,
modo nonnunquam incipit hic mor-
bus. Exanthemata enim sine magna
febre, nec multo cum dolore pro-
rumpunt; unde periculo vacare res
videtur. At illa spes, ut plurimum,
frustra est. Etenim cum mature-
scere jam deberent pustulae, quasi
torpente et rem suam non agente
natura, nullae fiunt suppurationes;
hinc febris increscit, quae inquietu-
dine, anxietate, spiritus difficul-
tate, et delirio, oppressum hominem
paucorum dierum spatio conficit.
In tali rerum statu excitanda potius,
quam reprimenda, est febris. Medi-
camentis calidioribus, quae motum
sanguinis incitando, et humores at-
tenuando, suppurationes promovent,
insistere oportet; qualia sunt, *radix*
ser-

Serpentariae Virginianae et contrajervae, crocus, asa foetida, myrrha, et confimilia. Praecipue autem membris omnibus imponenda sunt *emplastra epispastica.* Usque adeo morbo huic congruit quaecunque humorum expurgatio; ut eam, si venenata materia, quod in casibus fit gravioribus, exuperet, nunquam non moliatur natura. Hinc in adultis salivae fluxus primis eruptionis diebus supervenit; infantes vero, qui aegre aliquid expuunt, cita alvus per totum fere morbum exercet. Utraque exinanitio hic magni momenti est. Quare ut in his non temere comprimendus est venter; ita illis, si sputum minus profluat, medicamentis, quae oris glandulas irritant, elicere oportet, praesertim gargarizationibus ex *sinapi* et *pipere* (quae in aqua decoquenda sunt, addito *oxymelite*) confectis. Pessimum enim signum est in *confluentibus* et
ma-

62   *De nonnullis, quae*

malignis variolis, si non accedat, et ad finem usque morbi persistat, iste aquae effluxus.

MOLESTVM interdum aegro dolorem infert urinae suppressio, parum aut nihil juvantibus diureticis quibuscunque medicamentis. In eo casu aegrum e lecto surgere, et frigidus aëri se objicere, jubebat Sydenhamus; quod plerunque cum levamine tentatur. Commodissimum autem erit, *lotione* infusa, alvum ducere; praesertim si, prorumpentibus jam pustulis, metus aliquis a frigore oboriatur. Medicamentis etiam, quae urinam ducunt, aliquantulum insistere oportet; ad quam rem in primis utile est *sal mirabile Glauberi*, quo laxatur simul alvus, et urina movetur.

NON leviter autem medicus terri debet, quoties variolis gravida corripitur. Metus enim est, ne abortum patiatur, unde duplex imminet peri-

periculum; alterum a nova, quae tunc oritur, febre; alterum a sanguinis profusione, quae aegram labefactat. Itaque, quo longiore tempore in utero gestaverit, eo gravius est discrimen; maturior enim partus cum majori vitalis liquoris jactura exit. At certus tamen scio, quandam hoc morbo laborantem puerum justo tempore edidisse, tam matre quam nato superstitibus, eventu quidem haud minus raro, quam felici. Refert autem, quo morbi tempore abortio inciderit; cum virium hinc facta imminutio eo periculosior sit, quo propius instat pustularum maturatio. Si modum igitur, quem natura requirit, excefferit humoris effluxus; iisdem remediis hic opus est, quae in *sanguineis* variolis proposui.

QVONIAM autem casus hujusmodi variis modis eveniunt, et in diversas partes super nonnullis abierunt

erunt medici; quaedam de his singularim sunt dicenda.

CVM abortum igitur mulier facit, foetus plerunque materno contagio repletus deprehenditur; non semper tamen ita obtingit. Hujus varietatis causam facile cognoscet, qui ea, quae de *contagione* jam diximus, perpenderit¹; et cum iis contulerit, quae de *variolarum insitione* postea dicturi sumus². Ex his enim manifestum fiet vim morbiferam esse materiam subtilem, ex pustulis jam maturis exhalatam; quae, cum in corpus sanum sit admissa, non nisi post octo demum vel novem dies effectum sortiatur. Idcirco ubi foetus ante exierit, quam pustulae in matre factae sint purulentae, nullis morbi notis foedatur. Vnde evenit interdum, ut die secundo, vel tertio, vel alio quolibet ante octa-

¹ Cap. i.

² Cap. v.

vum a partu completum, prodeant in infante, five recto tempore five citius edito, contractae a matre variolae; cujus exemplum, quod ipse nuper vidi, hic proferam.

NOBILIS quaedam foemina septimo gestationis mense variolis *confluentibus*, adeoque *malignis*, correpta est, ut nulla bona signa comparerent. Etenim nec saliva copia largiori profluxit; nec manuum pedumve tumor, detumescente jam vultu, successit; nec urinae denique profluvium sub finem morbi subsidio aderat: contra vero facies tota exiguis pustulis vix suppurantibus conspergebatur. Filium igitur, nullis morbi notis in corpore se prodeantibus, partu non difficili die undecimo enixa, decimo quarto e vita decessit. Infans autem, cum quatuor dies postea vixerat, mane convulsionibus, morbi praenunciis, correptus, vesperi, pro-

K trusis

trufis variolis, interiit. Liquet hic, perfecta die undecimo, ut fieri solet, aliquanta suppuratione, morbum maternum in foetum tranfiisse, diebus octo elapsis, in tenero corpore renasciturum.

CAETERVM si non fiat abortio, proles omnem vitam malo hoc immunis transigit; nisi forte ante nascatur, quam pustulae maturitatem sint affecutae. Nam ut aliquid nobis congenitum recipiendae huic contagioni corpus obnoxium reddit; ita, dissoluto quasi hoc naturae debito, res in posterum erit salva. Foetum autem, non affecta matre, aliquando tamen corripit, insigni quodam documento evincere libet. Memini mulierem quandam, quae ipsa morbum hunc diu ante perpessa erat, marito suo, eodem laboranti, sub finem graviditatis assidue assidentem foetum recto partus tempore

re enixam esse. Et illa quidem de variolis nihil contraxit; foetus vero mortuus, totoque corpore, mirum visu! pustulis foedatus, se nondum in luminis oras egressum lue hac consumptum fuisse manifeste comprobavit. Nemo igitur, mortalium quenuquam hoc periculum bis unquam subire posse, vel minimam suspicionem fovere debet. Quenam autem causa efficiat, ut semel omnino corpus invadere possit haec pestilentia, juxta scio cum ignarissimis. Illud tamen auctarii loco adjiciam, fieri interdum posse, ut infans etiam in utero ab hac aegritudine incolumem se expediat, evanescentibus ante partum morbi indiciis¹.

Ex his, quae de abortionibus diximus, intelligi potest, quid de mensium fluxu simul cum variolis pro-

¹Vid. Mauriceau, Sur | *cbement des femmes,*
la grossesse et l'accou- | *Obs. 576.*

rumpente (quae res non raro terrorem adfert) censendum sit. Hic enim cum profluvio uterino, quod mulieri abortum facienti supervenit, ejusdem generis est; et sive consueto naturae tempore, sive effervescente ultra modum sanguine, extraordinem emanet, utroque casu levamen magis, quam periculum adfert. Sin autem in alterutro ea fiat profusio, quae vires frangere posse videatur; hanc iis medicamentis, quae *sanguineis* variolis convenire diximus, prohibere oportet; non neglecta, si res postulet, *venae sectione*. At usus tamen sanguinem per uterum interdum toto morbi tempore, sine virium jactura, aut aegrae incommodo, exire ostendit.

IDEM judicium de sanguinis profusionibus ferre licet, quae, incipiente hoc morbo, e naribus saepe fiunt. A sanguine enim in canaliculis

lis aestuante oriuntur; ideoque calorem minuendo profunt plerunque magis, quam nocent, nisi nimis fuerint copiosae.

MINVS saepe accidit, ut febris intermittens, tertiana simplex aut duplex, febrī variolarum se comitem adjungat. Id ubi fit, *corticem Peruvianum*, vel *extractum* ejus, quod plerunque commodius est, per debita intervalla, usque quo haud amplius revertantur accessiones, dare opportunum erit. Neque profecto ulla hinc metuendi causa, ne pustularum maturationi medicamentum illud officiat, praebetur; contra vero, cum nova haec sanguinis effervescentia, et humorum perturbatio, suppurationem impedire facile possint, iis repressis, consueto ordine feliciter omnia succedunt. At ventrem primum, infuso *clystere*, laxari oportet. Pari enim modo hoc evenit,

70   *De nonnullis, quae*
nit, quo febrifugum illud in gan-
graenis multum valere compertum
est¹; quae cum febrem semper con-
iunctam habeant, in *sanguineis* va-
riolis, quae maculas nigras, hoc est,
gangraenulas, interperfas ostendunt,
eandem medicinam supra propo-
fui².

NON alienum hic erit genera-
tim et universe monere, quicumque
morbus acutus variolis accedit, eum
remedia sibi propria requirere, atque
ut plurimum satis commode susti-
nere.

SED haec, ni fallor, satis elucidata
sunt. Vt finem igitur faciam,
memoratu non indignum videtur,
morbum hunc, si forte post insi-
gnem aliquam humorum exinaniti-
onem, sive natura sive arte factam,
quenquam invadat, plerunque mi-

¹ Vid. *Medical Essays* | i. artic. 10.
says, Edimb. Vol. v. par. | ² *Cap. iii.*

tissimum

tissimum esse. Puerpera, si paulum modo viribus resecta sit, variolas experitur leviores, et fruitur praeterito malo. Quod et de aliquo, qui a morbo acuto nuper convaluerit, pariter dici potest. Vidi olim multos in nosocomio, quos, lue venerea contaminatos, salivae fluxu per *mercurialia* proritato perpurgare necesse fuerat; cum, exhausto jam corpore, macie paene conficerentur, in hanc tandem luem incidentes, omnes facillime salvos evasisse. Indicium certe satis manifestum, quamcunque materiae diminutionem, fomitem igni subtrahendo, huic morbo apprime convenire.

ILLUD postremo non ab re erit iis, quae haecenus tradidimus, adungere. Quantumvis atrox sit hic morbus, commodum tamen aliquod ex eo derivari interdum invenitur. Corporibus enim, in quibus, sive a natura,

tura, five a victu, vitium contraxerit sanguis, et lymphæ viscidior glandularum tumores fecerit; humorum per variolas defaecatio haud raro in posterum sanitatem praestat integriorem.

CAPVT QVINTVM.

De variolarum insitione.

MOS inferendi, five ab infecto corpore in sanum transferendi, variolas jam ab aliquot annis apud nos invaluit. Ea res in partes traxit medicos, approbantibus his, improbantibus illis, novum hoc artificium. Quocirca meam hic interponere sententiam non gravabor.

ITA quidem comparata est vitae ac naturae nostrae ratio, ut ad ea, quae nocere possunt, praecavenda quovis modo simus promptissimi. Sin autem malum aliquod semel omnino sit perferendum, hoc non libenter modo, sed etiam audacter perfungi cupimus; ea scilicet de causa,

sa, ut aetas reliqua ab ista sollicitudine vacua transigatur. Postquam igitur experientia compertum esset nunquam iterum reverti posse variolas, et vix millesimum quemque eas per totam vitam effugere; coepta sunt agitari consilia, quemadmodum corpori inferri posset iste morbus; qui cum manifeste contagiosus deprehenderetur, contagii illius semina in pustulis latere in proclivi erat opinari.

AT illud sane mirari soleo, hominibus rerum medicarum fere ignaris tale quid subolere potuisse. Nam *Circassiorum*, quantum investigare potui, hoc fuit inventum, apud quos mulieres formae pulchritudine et venustate praecellere dicuntur; quocirca usitatum est adolescentulas praesertim pauperiores populis finitimis in servitum a mangonibus vendi. Cum igitur observatum esset,

eo

eo minus tam de facie, quam de vita, periclitari omnes hoc morbo laborantes, quo essent aetate minores; excogitatus est hic modus in tenera adhuc corpora immittendi, quo merx vendibilior lucrum majus apportaret. Nec medici quidem, aut chirurgi, adjumento ea res magnopere indigebat. Cuti enim in quavis corporis parte vulnusculum infligere, et puris ex maturis pustulis extracti aliquantulum inferere, satis erat; quod ipsae mulierculae usu exequi didicerant¹. Quemadmodum et hodie nostri artifices, facta in utroque brachio levissima incisura, cui exiguum penicillum ex linteo vel xylino confectum, pureque imbutum, imponunt, spem aegrotare volentium rarissime frustrantur. Caeterum non ita multis abhinc annis *Constantinopoli* et *Smyrnae* ars

¹ Vid. *Philosophical Transactions*, N°. 339 et 347.

76 *De variolarum insitione.*

haec exerceri coepta est, non quidem a Turcis, quibus fato ineluctabili omnia in vita evenire opinantibus, ei obsistere atque occurrere religio est; sed a Graecis, Armeniis, aliisque ibi degentibus, qui cum nostratibus eandem communicarunt¹.

VERVM ut nihil eorum, quae ad hanc rem spectant, praetermittam; ab erudito quodam traditur², usum *seminandi*, ut vocatur, hunc morbum plus quam centum annos *Sinensibus* jam notum fuisse, qui et alio modo perficiunt. Pustularum enim aridarum, quae a cute jam delapsae sint, pelliculas aliquot vasculo murrino, ore cera arcte occluso, apud se recondunt. Cum variolas

¹ Vid. Maitland's *Account of inoculating the small pox*, Lond. 1722. Et *Dissertationem medicam de Byzantina variolarum insiti-*

one, Auctore Le Duc, Lugd. Bat. 1722.

² Vid. *Lettres edifiantes et curieuses des Missionnaires*, xx Recueil, pag. 304.

igitur

igitur cuiquam immittere volunt, harum pellicularum tres quatuorve, interposito moscho grani pondo, cum gossipio in turundam formant, quam naribus intrudunt. Non difficile quidem erat ingeniosis illis hominibus, cum viderent eos, qui cum aegrotis versabantur, eandem luem contrahere, foedo halitu ex infecto corpore aërem inquinari, qui inspiratus sanum corpus corrumpere, conjecturam facere; indeque per nares quoque hauriri posse contagiosam materiam, ratione colligere. Neque ista sane opinio eos fefellit.

AT certum tamen est (quicquid contra dicat, theologica magis quam medica doctus, narrationis hujus auctor) multo majori cum periculo tentari Sinicam hanc, quam Graecam, morbum transferendi viam. Laedunt enim vehementer cerebrum morbidae particulae per spiritum attractae,

tractae, propter viciniam ejus nervis, qui olfactui inserviunt. Porro contagionem non per sanguinem, sed liquorem, qui nervos irrigat, spargi jam alias docui¹.

DISCRIMEN autem, de quo hic agimus, ipse quondam experientia comperi. Etenim cum anno MDCCXXI, Regis nostri clementissimi jussu, tam familiae suae quam reipublicae gratia, in septem capite damnatis faciendum erat experimentum, an tuto satis immitti possent per insitionem variolae; facile impetravi, ut in uno saltem mihi liceret *Sinensium* morem tentare. Erat ex numero illorum, qui ad hanc rem selecti erant, adolescentula quaedam annorum circiter octodecim; cujus in nares cum penicillum pure ex maturis pustulis madefactum indurasssem, eventus quidem respondit.

¹ *Introduction to the Mechanical account of poisons.*

Nam pariter, ac caeteri, qui facta incisione in cute contagium contraxerant, aegrotavit, et incolumis evasit; graviora tamen omnia passa est, statim a recepto naribus veneno acutissimis capitis doloribus, cum febre ad pustularum usque eruptionem nunquam intermittente, misere discruciat.

AB illo igitur tempore sine magno metu, et interdum etiam, ut in novis experimentis fieri solet, temere satis arrepta est haec medicina, tanquam variolas iis mitiores productura, quae communi naturae via homines invadunt. Ex collectis enim illorum rationibus, qui huic rei operam dederunt, satis manifestum est vix centesimum quemque insitivis variolis perire; cum longe plures, pro rata portione, morbus hic naturaliter ortus consumat¹.

PROINDE

¹ Vid. *Dr Jurin's* | *worth, containing a*
Letter to Dr Cotes- | *comparison between the*
mor-

PROINDE, quanta securitate haec morbi translatio fieri possit, sequens confirmabit narratio, quam a viro quodam fide digno accepi; qui in insula Americana, *Sancti Christophori* dicta, in arte sacchari conficiendi (quae loci istius mercatura est) multorum fervorum opera utitur. Is igitur anno quodam, cum variolae illic, atque in vicinis insulis, vehementius solito saevirent, tricenis eorum cujusvis aetatis, ab anno quinto ad tricesimum, suis ipse manibus contagium in sevit; idque tam felici successu, ut cum maximam partem essent Aethiopes, ne unus quidem periret. Quanquam enim Americani omnes pestilentia hac correpti gravissime semper laborent, majus tamen ab ea periculum Afros subire experientia notum est.

mortality of the natural small pox, and that by inoculation. Et ejusdem Account of the success of inoculation in the years 1724, 25, and 26.

QVAE

QVAE cum ita se habeant, numquid forte contra opponi possit, jam dispiciemus. Et primo quidem sunt nonnulli, qui exanthemata ab insitione variolarum nata non genuinum esse morbum contendunt; ideoque neminem experimento hoc a variolis in posterum tutum praestari. Quin et enixe operam dant, ut testimonia eorum adducant, quos insitivum morbum passos verae nihilominus variolae postea corripuerint. Caeterum qui fieri possit, ut contagium, hoc est, ipsum variolarum semen, non suum, sed alium dissimilis generis morbum procreet, plane non intelligo. Neque refert certe, quamam via id contagium sit acceptum, si modo manifestas morbi notas produxerit. Quod ad illos autem spectat, qui variolis arte factis perfuncti, iis tamen denuo laborasse dicantur; ipse profecto, summa licet diligentia adhibita, ne unum
M qui-

82 *De variolarum insitione.*

quidem documentum, quo id satis constaret, adhuc rescire potui. Scio interim jactari passim, maxime a numero quodam auctore, historiolum de puero, in quo, tribus circiter annis elapsis, postquam ab insitione morbum contraxerat, de novo proruperunt variolae. At novi etiam dubiae admodum fidei esse hanc narrationem, et fuisse ex familia, qui nullas ab illa insitione comparuisset variolas affirmarent; parentes vero (ut facile id credimus, quod volumus) se fefellisset, neque adstantes gratum hunc illis errorem eripere voluisset. Ut dicam igitur, quod res est; si tale quid semel evenerit, cur non frequentius idem contingere videmus? Aut quid valere debet singulare exemplum, certum licet et exploratum; cum in aliis fere innumeris id genus experimentis nihil tale unquam usu compertum sit? Sed tenet nonnullos insanabile scribendi

bendi cacoëthes, et immensum aliis, quibus invident, contradicendi studium. Demus ergo illis hanc veniam, ut sua fruantur *κενοδοξίᾳ*.

SED pergunt nos deterrere, dum metum subesse volunt, ne forte simul cum variolis alius quidam morbus contagiosus, qui sanguini et humoribus aegri inhaeserit, in sanum corpus transferatur; eo quod subtilissimum, et mire actuosum, sit omne contagium. Et verisimile quidem videtur, posse nonnullos morbos, praeter cutaneos, per cutem intromitti; quales fortasse sunt strumae, et lues venerea. Vix tamen crediderim id unquam fieri, ut unius morbi seminium alterius, qui diversae sit naturae, genitalem materiam secum ferat commistam. Ut cunque autem res sit, insanus foret medicus, qui, nullo delectu habito, ex quolibet corpore pus morbi-

84 *De variolarum insitione.*

dum sano inferendum extraheret. Accommodatissimae ad hunc usum sunt infantium aut puerorum, caetera sanorum, et parentibus, quoad ejus fieri poterit, sanis prognatorum variolae. Praeterea plus mea opinione refert, in quale corpus infundatur, quam de quali eximatur pestilentiae virus. Quod ideo monendum duxi; quia non semel animadverterim temerarios et incautos quosdam chirurgos imbecillis, et mali habitus corporibus, lethales variolas immisisse. Denique momenti longe maximi est, ut caveat medicus, ne in corpus jam contagione tactum novam contagionem transferat. Hoc enim factum novi eventu funesto, oppressa nimirum et succumbente duplici morbo natura, quae alterutrum forsan simplicem vincere potuisset.

CAETERVM cur tutior sit insitivus, quam naturalis hic morbus, rationes,

tiones, quae praecipuae mihi videntur, breviter subjiciam. Primum igitur corpori puerili, vel saltem juvenili, et pro aetate firmo ac robusto, inditur venenum. Deinde *misso*, cum id opus est, *sanguine*, et humoribus per lene medicamentum expurgatis, infecuturae febris vehementiae occurritur. Denique per omne id tempus, quo latenter vires suas exerit contagium (cui operi octo, vel novem ut plurimum, dies infumuntur) quies et moderatio in victu caeterisque rebus servatur; cum multi, vino aut nimis exercitiis sanguine calefacto, ex improvise in febres incidant, unde cuncta graviora evenire necesse est. Putarunt quoque nonnulli effluxum humoris ex vulnuscule ad inferendum pus inflictio, ut etiam ex pustulis circa oras ejus prorumpentibus, ad aegri salutem nonnihil conferre. Sed exigua illius copia, quae hac via effunditur,

funditur, vix quicquam, ut videtur, juvare potest. Multo plus praestabunt emplastra duo *vesicatoria* brachio alterutri et cruri imposita, promota interim per totum morbi tempus purulentae in ulceribus materiae digestionem. Quam quidem medicinam ex usu hic fore nequaquam dubito.

RESTAT ut moneam, adeo mitem plerumque esse hunc morbum ab insitione genitum, ut vix aliquam medici opem desideret. Sin autem seculus acciderit, quod nonnunquam fit; eadem curationes, quas in singulis variolarum generibus proposui, necessariae invenientur.

ILLVD denique minime praeteriri debet, quod frequentius in morbo arte effecto, quam qui sponte fit ortus, furunculi et tumores sub auribus atque in alis superveniant; eam, opinor, ob causam, quod minori

nori vi foras illic propellitur vene-
nata materia, cui incommodo ita
subvenit natura. Quapropter id om-
nibus modis agendum est, ut illi,
quicumque sint, maturescant, et per
se aperiantur; sin minus hoc suc-
cedat, ferro incidendi sunt. Et post-
quam pus omne fuit extractum, ido-
neis medicamentis, iisque frequen-
tius, quam in naturali morbo usita-
tum est, adhibitis, corpus purgari
oportet.

CAPVT SEXTVM.

De morbillis.

MAGNAM cum variolis affinitatem habent morbilli; utpote qui eandem originem sortiti, in iisdem gentibus nati, atque eodem modo, contagione nimirum, in distitas regiones sparsi sint; nec plus vice simplici quenquam corripiant.

HISTORIAM morbi, prout apud nos plerumque grassatur, accuratissime, ut solet, descripsit Sydenhamus; qui *Febrem esse dicit, quae ut natura, ita et medendi ratione, cum variolis satis convenit*; hoc est, summa cum inflammatione conjunctam, et in qua pustulae sibi propriae per cutem protruduntur. Haec autem
in-

inflammatio non solum exteriora, sed etiam interiora corporis occupat, et praecipue pulmonem, unde sequitur tussis cum spirandi difficultate. Quanquam autem minus periculosus sit hic morbus, quam variolae, et breviori tempore maneat, quippe quae sexto fere, vel septimo die, interdum vero octavo, squamistenuissimis, farinae instar, a corpore decidentibus, finiatur; cum graviori tamen, quam illae, anxietate, et calore intensiori ingruit. Idcirco calorem totius corporis cum inflammatione, inquietudinem, et animi angorem in morbillis, quam variolis, gravius urgere observavit Rhazes¹.

SAEPE igitur mirari soleo, sagacissimum atque experientissimum, quem saepius laudavi, medicum non praecepisse, ut in ipso statim

¹ Libel. De variolis | bro adjunct. cap. i.
et morbillis, huic Li-

morbi principio detraheretur sanguis; hanc vero medicinam ita neglexisse, ut sub finem morbi solum, ubi regimen et medicamenta calidiora spirandi difficultatem ac tussim intulissent, adhiberet. Qui tamen ipse observavit diarrhoeam, quae hanc febrem frequenter excipit, quamque *halitibus inflammati sanguinis in intestina ruentibus ortum suum debere* dicit, sola *venae sectione* levari¹. Sed magnus alioquin vir ille venia dignus videtur; quoniam iis temporibus a sanguinis missione in febribus istis, quae conjuncta secum ferunt exanthemata, idque maxime in pueris, quos praecipue corripit hoc genus aegritudinis, medici abhorrebant; ne scilicet ea depletio eruptioni per cutem faciendae obstaret. At metum istum vanum fuisse ex eo apparet, quod

¹ De morbill. cap. v. pag. 207.

rem longe secus evenire certissimum est.

QVOCIRCA, ut ad curationem veniam, cum variolis affinis sit haec pestis, non longe ab ea diversam, quae in illis fuit exposita, desiderat. *Sanguis* itaque, incipiente morbo, pro aetatis ac virium ratione, *detrabendus* est, et, si quidem id fieri possit, ante pustularum eruptionem; sin illae jam proruperint, nihilominus mitti debet. Maximum enim a pulmonis inflammatione imminet periculum, cui quam citissime occurrere oportet. Vnde in febris incremento, etiamsi inter initia id factum fuerit, venam secare interdum opus est. Denique nunquam committendum est, ut desinente jam morbo, cuteque marcescente, omitatur sanguinis detractio; qua humorum in pectus aut intestina defluxus averti, et secuturae hinc fe-

bris hecticae tabisque incommoda
praeveniri possint.

DOLENDVM est sane medicos in
tanta cutis inflammatione non sem-
per praecepisse venae sectionem. Et
Mortonum in primis miror, qui cum,
morbo consistente, missionem san-
guinis necessariam esse animadver-
tat, in principio tamen ab illa ma-
xime abhorreat. Sed medici hujus
mentem transversam egit temere
concepta, neque recte intellecta, o-
pinio de malignitate, et spiritibus a-
nimalibus infuso veneno; unde pes-
simo exemplo medicamenta cali-
da, cardiaca dicta, copias scilicet
contra hostem auxiliatrices, corpori
nimis festinanter immisit¹. Tanti
refert, ut mechanicis principiis pri-
mum instructus ad artem medendi
quis accedat.

¹ *Puretolog. Par. altera, cap. iv.*

DIÆTA ejusmodi esse debet, quam in variolis imperavimus; ita ut soluta magis, quam adstricta, toto morbi tempore persistet alvus.

AD remedia quod attinet, iis, quae sanguinem refrigerent, qualia in altero morbo proposuimus, adjungenda sunt, quae tussim leniant, et materiae exspuitionem adjuvent; *ecligmata* scilicet *oleosa*, et *decoctum pectorale*, quod, paulo *nitri* adjecto, per totum morbi decursum potui frequenter dandum est. Soporiferum medicamentum, nimirum *syrupum e meconio*, primis etiam diebus dare solebat Sydenhamus, non satis, ut opinor, cautus; spissant enim humores, spiritum difficiliorem reddunt, et pustularum prorruptioni obstant, cuncta id genus pharmaca. Propterea, increfcente morbo, his perparce uti oportet; inclinante vero, commodissime adhibentur. Cum tussis

tussis enim ab acri pituita pulmonem infestante febrem lentam et phthisin minatur, anodynis illam compescere opus est. At interponenda sunt in hisce casibus, per debita intervalla, medicamenta cathartica, sed lenia. *Lac* quoque bibendum est, praesertim *asininum*. Quinetiam caeli mutatio maxime necessaria est. Denique exercitationibus, prout aegri imbecillitas id sinat, agitandum est corpus.

VEREOR profecto, ne famam aucupari videar narratione sequenti; liceat tamen mihi, quoniam ad rem facit, et priora confirmat, illam exponere. Annis fere quadraginta abhinc grassabantur in urbe nostra solito saevius morbilli, ita ut ipsis variolis essent perniciosiores. Convenit me tunc temporis medicus quidam celeberrimus, rogans, ut quam tenerem in hoc morbo medendi viam, vellem

vellem cum ipso communicare. Quaero igitur, num sanguinem detrahi iussisset? Minime, respondet; nam rarissime id fecit Sydenhamus. Quare ut semper in principio, vel, si ferius advocaretur, primo quoque tempore secari venam juberet, suadeo. Peripneumoniam enim, inquam, conjunctam secum fert hic morbus, cui non alia via occurri posse ipse optime sciret. Non ita multo post accessit ad me, gratias agens pro consilio; seque omnes ad unum, quos hoc modo curasset, periculo eripuisse affirmans. Ex illo tempore ita increbuit ista medicina, ut etiam pharmacopoeis nostris hodie bene nota sit.

ILLVD denique monendum videtur; uti de variolis observavi, illas plus minus saevire, prout anni tempestas, et aëris ambientis conditio, cum morbi contagio conspiret; i-

¹ *Cap. ii.*

dem quoque in morbillis me usu venire comperisse. Commemorat etiam Mortonus anno MDCLXXII ita in populum grassatum fuisse hunc morbum, ut trecenti singulis hebdomadibus in urbe perirent¹.

SE D opusculum hoc qualecunque tandem exegi: quod ut contentiosis forsan, et malevolis hominibus, ansam ad cavillandum et reprehendendum praebere poterit; civibus tamen nostris, ut spero, in usum et commodum cedit; quo nihil est magis expetendum. Nam omni laude praestantior est bene collocatae operae, rectique animi conscientia; qua fruitur semper, qui bono publico se consulere ostendit,

Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo².

¹ *Append. ad Pure-* | ² *Lucan. Lib. ii. v.*
tolog. pag. 427. | 383.

FINIS,

R H A Z I S

D E

V A R I O L I S

E T

M O R B I L L I S

C O M M E N T A R I V S,

Ex Arabico Latine redditus.

o

#11535172 = B.O.456

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

RHAPS

DE

VARIOLIS

ET

MORBILLIS

COMMENTARIUS

EX ARABICO LATINE REDDITUS.

IN BIBLIOTHECA MUSEI HISTORIC-NATURALIS
VINDOBONENSIS

0

In nomine Dei miseratoris, gratiosi.

L I B E R

D E

VARIOLIS et MORBILLIS.

P R A E F A T I O.

INQVIT Abu-Beker Moham-
med Zachariae filius:

NOCTE quadam, cum confessus
haberetur apud virum quendam
nobilem, optimum, excellentem,
summopere studiosum scientiarum
utilium expositionis, qua illae ho-
minibus planiores, et intellectu fa-
ciliores reddantur, incidit sermo de

O 2 variolis.

variolis. Ibi ego in medium protuli, ea nocte, quae illa de re mihi in mentem venerunt.

QVIBVS auditis, vir ille, quem Deus hominum bono diu superstitem incolumemque servet, voluit ut de isto morbo tractatum componerem, ea convenientia et aptitudine elaboratum, quae esset solida, et sufficiens; siquidem super hoc subjecto ab ullo sive ex antiquis, sive ex recentioribus, satis exquisitus, ac plane sufficiens, sermo nondum haecenus prodiit.

QVARE hunc tractatum composui, sperans Dei potentis, gloriosi, remunerationem, et effectum beneplaciti ejus.

HAEC est autem summa contentorum ejus, et elenchus capitum.

CAPVT primum, de causis variarum : item, cur fiat, ut mortalium nemo, nisi forte unus aut alter, ab eis intactus et immunis evadat.

CAPVT secundum, de corporibus, quae apta et disposita sunt ad variolas : item de [anni] tempestatibus, in quibus frequentius accidere solent variolæ.

CAPVT tertium, de signis prognosticis eruptionis variarum et morbillorum.

CAPVT quartum, de articulis regiminis, seu curationis variarum, in genere.

CAPVT quintum, de praeservatione a variolis, priusquam appareant signa earum ; et de modo impediendi, ne multiplicentur, postquam apparuerint signa earundem.

CAPVT sextum, de iis quae accelerant exitum variolarum, earumque protrusionem: item, quomodo in his iuvanda fit natura.

CAPVT septimum, circa oculos et guttur, et aures, et articulos; et quidnam necesse sit ut provideatur, statim atque apparuerint signa variolarum.

CAPVT octavum, quomodo ad maturitatem perducendae sint variolae.

CAPVT nonum, de arefactione variolarum.

CAPVT decimum, quomodo amovendae sint, seu auferendae, squamae ficcae variolarum, et escharae ab oculo, et reliquo corpore.

CAPVT

CAPVT undecimum, quomodo delenda, et auferenda sint vestigia variolarum.

CAPVT duodecimum, de regimine alimenti, seu diaeta ejus, qui variolis laborat.

CAPVT decimum tertium, de regimine naturae, seu alvi ejus, qui variolis laborat.

CAPVT decimum quartum, de variolis et morbillis sanabilibus et mortiferis.

CAPVT PRIMVM:

De causis variolarum: item cur fiat, ut vix ullus mortalium illis, nisi forte unus aut alter, immunis evadat; necnon summa brevis eorum, quae meminit Galenus de variolis.

QVOAD illos e medicis, qui pronunciant excellentissimum Galenum nullam variolarum fecisse mentionem, ac proinde eum illas omnino ignorasse; nae isti libros Galeni nusquam legerunt, vel ii sunt, qui id, quod de illis habet, superficie tenus, et quasi per transennam perlustrarunt: Quid? quod plerique eorum nesciunt, an id, quod de illis diserte meminit, revera voluerit de iisdem intelligi.

NAM Galenus praescripsit in tractatu quodam, dixitque, quod *illud*

*** ju-

*** juvat hoc et illo modo, et etiam contra variolas. Et initio tractatus decimi quarti libri *De pulsu*: quod sanguis majorem in modum putrescit, et eousque pervenit, prae inflammationis excessu, ut cutem comburat, ac tandem in ea consentur variolae, et anthrax pestilens, excorians, adeo ut cutis consumatur.

Et tractatu nono libri *De usu membrorum* ait, quod partes redundantes alimentorum, quotquot non convertuntur in sanguinem, et in membris remanent, putrescunt, et progressu temporis in majorem molem concrecentes effervescent; unde fit, ut tandem generetur anthrax pestilens, et consentur variolae, et inflammationes confluentes.

DENIQUE tractatu quarto *Commentarii* in librum Platonis, cui titulus est *Timaeus*, dicit, *Veteres* nomen imposuisse φλεγμονή, omni rei,
P per

per quam producitur rubedo, veluti anthraci, et variolis; atque hujusmodi morbos generari in illis, in quibus abundet bilis.

QVOD illos vero, qui dicunt Galenum nullum proposuisse remedium, seu curationem propriam et sufficientem; neque causam hujus morbi, post factam ejus accuratam disquisitionem, exploratam attulisse; illi sane verum dicunt: revera enim non meminit de hoc morbo, nisi id quod retulimus. At Deus novit annon de eo mentionem fecerit in libris suis, qui nondum Arabice prodierunt.

QVOD ad me attinet, diu est quod summa diligentia laboravi, interrogando eos, qui linguarum Syriacae et Graecae periti essent, ut ea de re certio rem me facerent: sed inter illos fuit nemo, ne unus quidem, qui aliquid mihi adjiceret, praeter id, quod memoravi. Ego

EGO vero id valde miror, et quomodo factum sit, ut Galenus hunc morbum eo usque silentio praetermiserit; praesertim cum ipsius aetate frequentissime oboriretur, ac proinde tam graves essent rationes huic remediis occurrendi; ipseque tam diligens fuerit in caeterorum morborum causis investigandis, et illorum remediis inveniendis.

QVOAD recentiores, proposuerunt quidem aliquot remedia ad curandas variolas, in quibus nihil definitum aut distinctum est. Sed nemo ex eis reperitur, qui morbi illius causam producat; et cur fiat, ut vix ullus hominum, nisi forte unus aut alter, ab illo intactus et immunis evadat; aut modos illius curandi subministret, singula quaeque suis locis ordine tractando.

ATQVE ob id ipsum est, quod sperem magnam fore mercedem viri

illius, qui nos ad componendum huncce tractatum excitavit; et mercedem quoque nostram duplicandam fore, postquam omnia, quae ad morbum hunc curandum requisita sunt, nos executi fuerimus, totum opus terminis suis definiendo, et in capita certa distribuendo, tum singula quaeque suis locis assignando, volente Deo.

INCIPIAMVS igitur memorare causam efficientem hujus aegritudinis; item, cur fiat ut mortalium vix unus illam effugiat. Deinde reliqua, quae huc pertinent, in sequentibus capitibus figillatim persequemur; et de singulis eorum, quidquid necessarium fuerit ad hunc morbum curandum, cum auxilio Dei, dicemus.

Dico igitur ¹ hominem, a tem-

¹ Hic demum translatio Graeca interpretis anonymi incipit.

pore,

pore, quo natus est, donec ad extremam usque senectutem perveniat, indefinenter ad ariditatem tendere: atque inde esse, quod sanguis puerorum et infantium, servata proportione cum sanguine juvenum, multo magis humiditate abundet, quam sanguis senum; sitque insuper magis calidus.

ET id quidem docuit Galenus in *Commentario ad Librum aphorismorum*, ubi ait: *Caliditas puerorum est quidem quantitate major, quam caliditas juvenum; sed caliditas juvenum est qualitate vehementior.*

QVOD et demonstratur ex bonitate operationum naturalium, videlicet digestionis, seu concoctionis alimentorum, et accretionis in pueris. Quapropter assimilatur sanguis infantium et puerorum musto, in quo nondum incepit fieri coctio perducens ad maturationem perfectam,

110 *De causis variolarum.*

etiam, et cui necdum competit motio ad fervefactionem. Assimilatur vero sanguis juvenum musto, e quo fit effervescentia et erumpunt vapores, usque dum tranquillum et maturum sit vinum. Sanguis denique fenum similis est vino, cujus virtus jam evaporavit, ita ut vaporem fiat, et frigescere et acescere incipiat.

ORIVNTVR autem variolae, cum sanguis putrescit effervesquitque, et cum ex eo particulae vaporum extruduntur, facta mutatione sanguinis infantilis, qui quidem musto similis est, in sanguinem juvenum, qui similis est vino maturato.

IPSAEQVE variolae sunt illa fervefactio et ebullitio, quae excitari solet in musto in illo fervoris tempore.

ATQVE

De causis variolarum. III

ATQUE hæc est ratio, cur vix iis immunes evadant pueri, præsertim mares. Nam idem procul dubio evenit ex mutatione sanguinis ab hoc primo statu in secundum, quod itidem procul dubio accidit in mutatione musti; cui tunc scilicet proprium est, ut ebulliat, et fervescat in illo statu, donec post finitam fermentationem pervenerit ad maturitatem. Et sane raro evenit tale temperamentum in infante aut puero, quo fiat mutatio sanguinis a priore statu ad secundum parvo tempore, et sine manifestis indiciis: quod et ex illorum regimine, seu diaeta, facile potes aestimare; nam infantium diaeta in lacte consistit. Quoad pueros, tametsi horum diaeta non omnino in lacte consistat; alimenta tamen eorum, habita ratione, sunt valentiora caeterorum hominum alimentis, et eorum major mixtura. Quibus adde, quod in
5 illis,

illis, post cibum, fiat humorum motio vehementior. Propter has itaque rationes perpauci sunt ex pueris, qui hoc morbo immunes sunt.

TVM postea fit statuum illorum mutatio pro temperamentorum diversitate, et regiminum, et habituum, nec non aeris ambientis et circumfusi, et status sanguinis, qui in venis eorum in quantitate et qualitate differt: nam idem sanguis in his celeriter fluit, in illis tardius movetur; in aliis abundat, in aliis deficit; in quibusdam qualitate pravissimus est, in nonnullis qualitate minus pravus.

QVOD autem juvenes spectat; cum jam facta sit sanguinis eorum mutatio a primo statu in secundum, et perfecte absoluta sit maturatio ejus, atque ex eo humiditatis particulae exhalatae sint, quae putrefactionem creare debuerant; hinc sequitur
hunc

hunc morbum in eis non oriri, nisi in paucissimis, in iis videlicet, in quorum venis sanguis nimia humiditate abundat, aut est qualitate pravus, cum vehementi inflammatione; vel si forte, quando ipsi erant pueri, variolis impliciti fuerant levibus, tum cum nondum perfecta erat mutatio sanguinis a statu primo ad secundum.

ACCIDVNT quoque iis maxime juvenibus, qui caliditatem hebetem habent, vel sine nimia humiditate; tum etiam illis, qui in aetate puerili variolis levibus tentati, sicci temperamenti, et macilenti evaserint.

QVANDO vero ad aetatem provectam homines pervenerint, vix, ac ne vix quidem, in ipsis is morbus orietur; nisi forte in statibus aëris pestiferi, putridi, et maligni; in quibus hic morbus plurimum grassatur. Scilicet istiusmodi aër corpora ad caliditatem

114 *De causis variolarum.*

ditatem et humiditatem valde disponit; et aër inflammatus hujus aegritudinis eruptionem juvat et promovet: perflando enim spiritum, qui est in duobus cordis ventriculis, habitum sibi similem cum ipso communicat; deinde universum sanguinem, qui est in arteriis, mediante corde, ad eundem corruptionis statum perducit.

IAM diximus de causis variolarum, sermone sufficiente et brevi: nunc ergo dicturi sumus de corporibus, quae apta sunt et disposita ad variolas et morbillos.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De corporibus, quae apta sunt et disposita ad variolas.

HAEC sunt in universum corpora humida, alba, carne repleta; et bene colorata, inprimis ad rubrum et fuscum vergentia, siquidem carne graventur. Item illa corpora, quae frequenter obnoxia sunt febribus acutis et continuis, haemorrhagiae, lippitudini, exanthematibus rubris, et furunculis provenienti-
bus ex esu rerum dulcium; praecipue dactylorum, mellis, et ficuum, et uvarum, et omnis generis rerum suavium, in quibus inest crassities et densitas; veluti pulmenti spissioris, et edulii ex amylo, aqua, et melle confecti; ut et ex largiore copia vini et lactis.

Q₂

COR-

116 *De corporibus dispositis*

CORPORA autem macilenta, biliosa, calida, et sicca, magis apta sunt et disposita ad morbillos, quam ad variolas. Quod si tamen variolis corripitur contingat, fieri non potest quin variolae sint vel paucae numero, discretae, et leves; vel contra, fiant pravae admodum, enormes, fallaces, siccae, cum putrefactione, et absque maturatione.

CORPORA denique macilenta et sicca, cum frigiditate temperamenti, nequaquam apta sunt et disposita ad variolas, sive ad morbillos. Quod si tamen corripitur contingat variolis, eae sunt in illis paucae, leves, moderatae, tutae, cum febribus itidem moderatis et lenibus: quoniam eiusmodi corpora variolas ab ipso initio extinguere solent.

QVOD tempora, seu anni tempestates, in quibus solent oriri variolae, haec sunt varia; sed praecipue
extrema

extrema pars autumnii, et veris principium; et quando per aestatem pluviae intensae crebraeque sunt, et venti australes perflant plurimi et continui; et denique quando hiems calida est, et ventis australibus perflata.

QUANDO autem aestas fuerit caliditate et ariditate excedens, et illam exceperit autumnus calidus, ac deinde sero admodum successerint pluviae; tunc morbilli celeriter invadunt eos, qui ad illos apti et dispositi sunt, eos videlicet, qui habent corpora macilenta, calida, et biliosa.

PERSAEPE tamen in his accidit diversitas, propter regionum et locorum diversitatem, et status in aëre occultos; qui necessario faciunt illos oriri morbos, et corpora ad illos apta reddunt. Unde fit, ut in aliis atque aliis tempestatibus eveniant.

ATQUE

118 *De corporibus dispositis etc.*

ATQUE tunc oportet summam
adhibere diligentiam circa praefer-
vationem aduersus istos morbos, sta-
tim atque videris eos incipere, at-
que in homines grassari; quemad-
modum in sequentibus memorabi-
mus.

CAPVT.

CAPVT TERTIVM.

De signis prognosticis, seu indicantibus eruptionem variolarum et morbillorum.

ERUPTIONEM variolarum praecedit febris continua, et dolor dorsi, et pruritus in naso, et terrores in somno. Haec quidem sunt propria signa instantium variolarum, sed praecipue dolor dorsi, cum febre; tum etiam punctio, quam sentit aegrotus in universo corpore; item repletio faciei, tum ejusdem in priorem statum reditus, et rutilus color, et intensio ruboris alia atque alia; rubedo oculorum, totius corporis gravitas, oscitatio frequens, dolor in gutture et pectore, cum quadam spiritus difficultate, et faucium
an-

angustia ; item ariditas oris, crassities salivae, raucedo vocis, cephalalgia, gravedo capitis, inquietudo animi, taedium, nausea, et moeror : nisi quod inquietudo, nausea, et moeror magis urgent in morbillis, quam in variolis, nisi variolae sint pravae ; nam morbilli sunt ex sanguine admodum bilioso : et vice versa, dolor dorsi magis proprius est variolis quam morbillis, ut et calor totius corporis, ejusque inflammatio, rubor, et splendor, et praesertim calor juguli.

CUM itaque videris ista signa, vel ex eis aliquot, imprimis vehementiora ; jam noveris instare in aegro eruptionem vel variolarum, vel morbillorum.

QVOD ad variolas tutiores attinet, in iis est quantitas sanguinis major quam pravitas ipsius : atque

inde est, quod oriantur cum dolore dorsi; eo quod vena et arteria maiores, quae sitae sunt juxta omo-
platarum vertebrae, prae sanguinis copia nimio plus distendantur.

CAPVT QVARTVM.

*De articulis regiminis, seu methodi
curationis variolarum in genere.*

ARTICVLVS primus, praeserva-
tio adhibenda, priusquam ap-
pareant signa variolarum; et quo-
modo cohibendae sint, postquam
apparuerint signa earum.

ARTICVLVS secundus, quomodo
habenda fit cura circa eruptionem,
et protrusionem earundem.

ARTICVLVS tertius, providentia
habenda circa oculos, et cilia pal-
pebrarum, et meatus aurium, et in-
teriora narium, et guttur, et articu-
los; ita ut nihil mali in hisce suc-
cedat.

ARTICVLVS quartus, quomodo
acceleranda fit maturatio earum.

ARTI-

ARTICVLVS quintus, acceleratio arefactionis earundem.

ARTICVLVS sextus, quomodo amouendae sint, seu auferendae, squamae variolarum, et ἔσχαραι, i. e. crustae, ab oculo, et reliquo corpore.

ARTICVLVS septimus, quomodo delenda sint vestigia variolarum.

ARTICVLVS octavus, de regimine alimenti, seu diaeta ejus, qui variolis laborat.

ARTICVLVS nonus, de regimine naturae, seu ventris ejus, qui variolis laborat.

ARTICVLVS decimus, de variolis et morbillis sanabilibus et mortiferis.

Ego itaque de quolibet ex his articulis dicturus sum, sermone breui et sufficiente, si Deus optimus maximus voluerit.

CAPVT QVINTVM.

De praeservatione a variolis, priusquam appareant; et de modo impediendi, quo minus multiplicentur, postquam apparuerint.

OPORTET mittere sanguinem pueris et juvenibus, quotquot variolis necdum capti fuerunt, vel iis qui capti fuerunt levibus; praesertim in iis statibus et temporibus, quae supra descripsimus, antequam febricitent, in eisque appareant variolarum signa. Secetur autem vena iis, qui quatuordecim annos nati sunt; his vero aetate minoribus admovendae sunt cucurbitulae, et cubacula eorum refrigeranda.

CIBVS praebetur ex lentibus flavis; esculentum omphacinum, seu ex uvis acerbis; et cibus acidus, qui
ex

De praeservatione a variolis. 125

ex carnibus concisis (subinde uvae passae, paucae ficus, ciceraque adduntur) cum aceto et melle, vel syrupo acido, conficitur; et jus ex carne hoedina paratum: item gelatina ex carne vitulina, et cibus confectus ex carne vitulina et carne cocta atagenum et gallinarum. Esculenta autem ex his parata debent commisceri cum succo omphacino, seu uvarum acerbarum.

IN potum detur aqua nive refrigerata, vel aqua fontium limpidorum frigida, qua et conspergantur cubacula eorum.

VT ANTVR frequenter malis puniceis acidis, et succis inspissatis fructuum acidorum et adstringentium; veluti succis mali puniceo, ribas¹, aliisque hujusmodi.

¹ Ribas, lapathi acetosi species, cujus rubicundus acidusque succus ad tertias decoctus
Rob de Ribes vulgo dicitur. Vid. Golinii *Lexic.*

126 *De praeservatione a variolis.*

SI quis autem fuerit calidioris temperamenti, et cum majori inflammatione, sumat matutino tempore aquam hordei secundum artem paratam; in quam affusa fuerit quarta pars fucci mali punici acidi.

SI quis autem fuerit minoris caloris quam isti, detur ei matutino tempore ptisana hordei cum saccharo; et cibus ejus admisce acetum, et lentes, et mala punica, et omphacium inprimis: his enim efficies, ut spissiores reddas sanguinem, simulque eum refrigeres; quo fiet, ut minus excitentur et effervescent variolae.

ATQUE hoc regimen quam maxime proderit in omnibus pestiferis temporibus: imminuit enim malignitatem ulcerum pestilentium et furunculorum, et depellit anginas et pleuritides, et in genere cunctas aegritudines a flava bile et sanguine ortas. Porro abluantur circa meridiem

De praeservatione a variolis. 127

diem in aqua frigida, in illam ingrediantur, et natent in ea.

ABSTINEANT a lacte recenti, a vino, dactylis, melle, et in univ-
ersum a rebus dulcibus, et ¹ variorum
ciborum in unum commistorum
obsoniis; a carnibus vervecum, et
jumentorum, et locustarum, et con-
dimentis, necnon a feminibus cali-
dis.

DENTVR autem eis, quando ad-
erit tempus contagiosum et mali-
gnum, pulli avium; vel si fuerit
temperamentum eorum calidum et
humidum, putredini obnoxium;
vel calidum et ficcum, ad inflam-
mationem idoneum; adhibitis me-
dicamentis, quae jam describemus.
Nimirum dato iis, qui fuerint tem-
peramenti calidi, ficci, ac inflam-

¹ Vox proprie deno-
tat Cibaria, quae ex car-
nibus, cepis, oleo, buty-
ro, et caseo sicco com-
ponuntur.

128 *De praeservatione a variolis.*

mati, olera frigida, humida, extinguentia; ut sunt olus fatuum, i. e. portulaca, malva, beta, cucurbita, et cucumis, et lapathum, et pepones parvi.

QVOD ad melones spectat, praefertim dulces, ab iis prohibendi sunt quam maxime: quod si forte ex iis sumpserint, statim bibant cochleare plenum succorum fructuum acidorum.

DATO iisdem de piscibus mollibus et Al-râib, i. e. lac, cui ademptum est butyrum.

QVOD ad illos, qui habent corpora obesa, carnosâ, candida, rubra; iis in alimento admiscenda sunt, uti jam prius memoravimus, quaecunque sunt refrigerantia et siccantia.

INTERDICITO omnibus labore, defatigatione, balneo, venere, deambulatione, et equitatione in sole et pulvere;

pulvere; potu stagnantis aquae, fructibus et leguminibus uredine et robigine tactis.

CURIETO alvum eorum, quando opus fuerit, succo prunorum et saccharo, vel sero lactis et saccharo.

CAVERE jubeto a ficibus et uvis: quia ficus pustulas gignunt, et superfluos humores ad exteriora cutis propellunt; uvarum autem proprium est, ut sanguinem flatu et spiritu impleant, eumque proinde ad ebullitionem et effervescentiam adhuc magis idoneum reddant.

QUOD si aër fuerit admodum pravus, putridus, pestiferus; inspergenda est facies perpetuo aqua santali, et camphora; et effectum habebit bonum, Deo ita permittente.

QUOD ad infantes et lactentes, cucurbitulas admoveto iis, qui quintum mensem praetergressi sunt, cum
S fuerint

130 *De praeservatione a variolis.*

fuerint obesi, albi, rubore micantes, Porro nutricem, quae lactat, eo regimine gubernata, quod jam memoravimus, quantum fieri poterit.

NUNC recensenda nobis veniunt medicamina, quae sanguinem spissant et refrigerant, et putrefactionem ejus et ebullitionem cohibent.

HVC faciunt omnes res acidae et praesertim aqua dicta Al-râib, i. e. lac dempto butyro summe acidum; estque illa tenuis aqua acidula, amara, quae super lac debutyrum ascendit, cum soli expositum fuerit; et acidum malorum citriorum.

IDEM etiam praestant cum summa utilitate res multae, quae cum aciditate conjunctam habent adstringendi vim; ut sunt omphacium seu uvae acerbae, et sumac seu rhus Syriacum, Rob Ribas, i. e. uvarum Corinthiacarum, poma, ma-
la

De praeservatione a variolis. 131

la cydonia, et mala punica acida: et res, quae natura sua sanguinem condensant, ut zizipha, lentes, brassica, coriandrum, lactuca, papaver, intybum, solanum, saccharum Bambu¹ dictum, semen psyllii, et camphora.

HAEC est porro medicamenti descriptio, quod sanguinis ebullitionem sedat; et juvat contra aestum, et fervorem jecoris, et ardorem flavae bilis.

ROSARVM rubrarum contusarum drachmae decem; sacchari Bambu drachmae viginti; sumac, i. e. rhus Syriaci, feminis oxalidis herbae majoris, lentium decorticatarum, berberum, feminis portulacae, feminis lactucae albae, singulorum drachmae quinque; fantali albi drachmae duae cum dimidio; camphorae drachma una.

¹ Ita in India dicitur, | chari concretus in a-
estque liquor specie sac- | rundine Indica majore.

132 *De praeservatione a variolis.*

ADMISCEATUR potui aegroti, matutinis temporibus, mensura drachmarum trium, cum uncia una succi oxalidis fitim sedantis, vel succi Ribas, i. e. uvarum Corinthiacarum, vel succi mali punici, vel aquae omphacinae, et his similibus.

Hic etiam prodest medicina dicta Al-facangjabin, id est, oxymel saccharatum, hoc modo paratum.

ACCIPIATUR pars una aceti rubri depurati acris, cum duabus partibus aquae rosarum; commisceantur, et macerentur in iis uncia una foliorum rosarum rubrarum siccarum, item balauftiorum unciae dimidium, et corticis mali punici unciae duae, per tres dies. Deinde coletur, postquam ei injeceris, pro ratione ponderis aceti, duplum vel triplum sacchari dicti Tabarzad, i. e. albi durissimi. Tum excoquito quantum satis est, et utitor.

PRO-

De praeservatione a variolis. 133

PRODERIT etiam, si accipiantur rosarum et sacchari Bambu, singulorum drachmae decem; fantali albi drachmae tres; camphorae drachma una: subigantur cum mucilagine feminis psyllii, fiant pilulae vel pastilli. Ex hoc in potu praebeantur, quando opus erit, drachmae tres, cum uncia una praedictae medicinae Al-facangjabin.

PRAETEREA, utilissimus erit syrupus sequentis compositionis; et mirum quantum virtute sua superat, et excedit syruporum omnium virtutem, quantum vidimus et experti sumus: nisi forte fuerit syrupus margaritarum, quem describunt Indi, alio quam ipsi experti sunt modo. Aiunt enim: *Si quispiam bibat de syrupo illo, cui variolae jam novem prodierint, decima non superveniet.*

HAEC

134 *De praeservatione a variolis.*

HAEC est autem ejus descriptio. Accipiatur acetum rubrum, depuratum, vetus, acre, pondo librarum trium; succi mali punici acidi, et succi acidi malorum citriorum, aquae omphacinae, aquae seu succi Ribas, succi mororum Syriacorum, expressionis rhus Syriaci, et berberum, singulorum libra una; succi lactucae, succi dracunculi hortensis, singulorum librae quarta pars; decoctionis ziziphorum rubrorum, et macerationis lentium, singulorum libra una cum dimidia. Totum simul commisceatur, injectis ei sacchari libris tribus; bene contusum coquito, et affunde aliquid de syrupo jam confecto, eoque calido, et contere pistillo, quoad dissolvatur; deinde cum toto admisceatur, indefinenter movendo cum segmento cannae camphorae: tum projicito in mortarium ex marmore, vel ex ligno salicis factum, atque

De praeservatione a variolis. 135

atque optimam ejus partem excipito, a principio usque ad finem: denique, postquam ei injeceris saccharum Bambu et camphoram, quoad commisceantur; utere, priusquam appareant variolarum signa, et postquam variolae ipsae apparuerint, quemadmodum dicturi sumus. Et in omnibus aegritudinibus ex sanguine et ex flava bile ortis, et ulceribus pestilentibus, et furunculis, strangulationibus faucium, aliisque similibus, utilissimum est remedium, Deo adjuvante.

ATQUE haec in genere sufficient de praeservatione a variolis, antequam oboriatur febris, quam comitari solent variolarum signa.

DICTO autem syrupo variolae ab homine repelluntur, qui ita paratus est ut ab eo repelli possint, adeo ut id variolarum, quod illi continget, non possit non esse leve et modicum.

136 *De praeservatione a variolis.*

cum. Efficit etiam ut sanguinis mutatio a primo statu ad secundum non fiat cum acceleratione nimia, et parvo tempore, cum ebullitione et effervescentia, et comitantibus symptomatibus periculosis, et terrorem incutientibus; sed paulatim, sensim, et longiori tempore, et successive; atque per modum maturationis, non per modum putrefactionis; absque febribus periculosis, pravis, terribilibus, aut ducentibus ad statum dolorificum.

QUANDO vero febris exoritur, quam comitantur variolarum signa, jam non oportet amplius hoc regimine uti; nisi post considerationem, et diligentem attentionem, et cautam prudentiam: quia periculum hic ex errore contingens maximum est, idque ob eam causam, quod dum sanguis concitatur, et intumescendo augetur, et, pro ratione temperamentum

De praeservatione a variolis. 137

menti, natura conatur totam ejus redundantiam foras extrudere, aut ad alia corporis membra depellere; si tunc condensatio tua, et refrigeratio tua, qua intendis illum refrigerare, non pervenerit ad majorem frigiditatis et densitatis gradum, quam erat antea; accidet, ut ebullitio ejus erumpat etiam secunda et tertia vice; fietque ut contra naturam juves, illamque ab opere suo impedias. Nec fieri potest, ut, quamdiu vehemens fuerit ebullitio, ea sedetur, nisi cum magno periculo; adhibitis scilicet iis rebus, quae congelatum et concretum reddunt sanguinem: ut sunt opium, cicuta, plurimum succi lactucae, et solanum, et id genus alia; cum sedula attentione ad regimen a nobis praescriptum. Neque tuta est, cum his omnibus, congelatio sanguinis, et caloris naturalis extinctio; propter excessum, qui hic facile committi-

T tur :

tur: si enim excedis, haud eo pervenies, ut simul ebullitionem extinguas, et debitum naturae calorem serves. Denique, quando in his excedis, eo usque modum transgredere, ut simul calorem praeternaturalem et naturalem extinguas.

Ego vero hoc loco rem tibi commemorabo faciendam, quam vulgo praetermittunt medici, alii quidem ex ignorantia, alii autem ob avaritiam, et ut totum sibi solis lucrum vindicent; ne tu graviter cum illis contra naturam pecces; idque cum bona Dei O. M. voluntate.

QUANDO igitur videris variolarum signa, simulque observaveris corporis distensionem, nimiamque jactationem, et dolorem dorsi, et ruborem coloris et oculorum, et cephalalgiam vehementem admodum, et pulsus magnum et plenum, itemque respirationem angustam, et
urinam

urinam turbidam, rubram; necnon tactum corporis calidum, cujusmodi est status hominis, qui in balneo per aliquod tempus duravit; si insuper fuerit corpus carnosum, tunc ratio regiminis postulat, ut sanguis mittatur.

SANGVINEM itaque magna copia detrahito, quoad oboriatur deliquium. Fuerit autem optimum detrahere e vena basilica, vel aliqua ejusdem propagine, seu ramificatione: quod si haec non inveniatur, e vena cephalica. Quin etiam detractio fiat e vena poplitis, vel e vena saphaena; quando non possit inveniri basilica, aut aliqua vena ex ejus ramis. At fatius est, ut extrahatur ex basilica aut ejus ramis: nam istae venae sanguinem trahunt e venis majoribus, quae sunt in abdomine, plus quam trahit cephalica.

QUANDO vero signa non fuerint admodum valida, quanquam omnino manifesta; detrahe quidem sanguinem, sed parcius: et quando fuerint minora, detrahe paululum sanguinis. Deinde curationem aggredere, adhibitis extinguentibus, uti jam tibi memoravi.

VBI porro deprehenderit extinguentia jam sedavisse calorem febrilem, et pulsum et spiritum ad statum naturalem rediisse; iisdem adhibendis insistito: hac enim ratione nimium aestum variolarum ab aegroto profus brevi depelles, et comprimēs.

UT autem efficacius hanc extinctionem peragas, bibendam praebe aquam in nive refrigeratam in summo frigiditatis gradu, effusim et affatim datam, et brevibus interval-
lis; ita ut ea prematur, et frigidita-
tem

De praeservatione a variolis. 141

tem ejus sentiat in intestinis suis aegrotus.

QVOD si posthac febricitet, et in illum redierit ardor; potui illam dato secunda vice, videlicet a libris duabus ad tres, et amplius, in semihorae spatio.

QVOD si adhuc calor redierit, et venter aqua repletus fuerit; fac ut illam evomat: tum denuo aquam bibendam praebe. Si insuper aqua permeans, vel per sudorem, vel per urinam reddatur, scito sanitatem esse proximam.

AT si aqua permeando minime descenderit, aut videris calorem febris augeri, et rediisse quemadmodum erat prius, aut etiam validius; omitte jam praebere ei aquam frigidam tot vicibus, et converte te ad caetera extinguentia, quae descripsi: et si videris his levari aegrotum,

142 *De praeservatione a variolis.*
grotum, iis adhibendis insistito, et
pergito.

SIN contra perceperis ab his mo-
lestiam, et inquietudinem pernicio-
sam creari; aut si in universum ob-
servaveris molestiam, et inquietudi-
nem vehementem et supra modum;
jam certo noveris instare eruptio-
nem, vel variolarum, vel morbillo-
rum.

QVARE tunc oportet ut missum
facias hujusmodi regimen, et acce-
das ad juvandam naturam; quo re-
dundantia extrudat et expellat eo
modo, quem in sequenti capite de-
scripturus sum.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

*De iis, quae accelerant exitum vario-
larum.*

VARIOLARVM et morbillorum exitum haec accelerant. Aegrotum vestibus involvere oportet, et fricare corpus; in locis non admodum frigidis locare; frigidam paulatim ac successive sorbendam dare; adeo ut sudor provocetur et eliciatur, juvetque protrusionem humorum redundantium ad extimas corporis partes.

INDVATVR aegrotus duplici indusio, et orae ejus vinciantur. Sub illo appone duas pelves parvas, in quibus sit aqua fervens, unam ante illum, et alteram pone ipsum; ita ut vapor ad universum corpus pertingat, facie excepta; sicque rarefiat

fiat cutis, faciliorque reddatur ad excipiendum humorem illum, eumque protrudendum. Dum enim corporis superficies in hoc statu est, comparari potest cum hirudine, quae, propter aestum suum, attrahit, ad se refrigerandam, quicquid sibi convenientius est. Fit autem, ut hac regiminis ratione superficies corporis mollescat, simul et aegroti vires ferventur: neque ulla res, in hoc statu, magis opportuna est; nempe involutione vestium, et frictione, et fomentatione cum aqua calida, quemadmodum memoravimus.

ENIMVERO, quod ad fornaces et balnea attinet, haec duo perniciofa sunt in hoc statu: ambo enim nimis calefaciunt, ac supra modum vires debilitant, et affligunt in hoc statu, adeo ut oboriatur deliquium. Deliquio autem exorto, natura ab eo, quod sibi congruum est, avertitur,

tur, et periclitatur aeger; praesertim ubi deliquium est vehemens et perpetuum. Nulla enim res imminentem interitum magis demonstrat, hoc loco praesertim, quam tale deliquium; ostendit nempe proximum naturae deficientis lapsum, ejusque ad interiora corporis recessum et contractionem: quod statim atque eveniet, haud diu erit, quin humores redundantes illam obruant et extinguant. Oportet autem, ut nequaquam permittatur vapor calidus refrigerare in superficie corporis, post factam in eo fomentationem; sed statim exsiccandus est, abstergendo illum sedulo, et cum magna diligentia. Atque haec methodus apprime sufficiens est, ut facilis reddatur exitus humorum redundantium ad extra; quando natura non fuerit languida, aut humores superflui nimium crassi, vel propter viscositatem depulsu difficiliore.

V E R V M quando fuerit febris mitior quidem, atque pacatior, in superficie corporis; angor autem et inquietudo persistent, et egressus variolarum sit difficilis; morare donec dies quintus elapsus fuerit: tunc enim tibi necessario incumbet, ut iis utaris medicaminibus, quae exitum earum faciliorem reddant. Sed oportet, ut id a te praestetur caute, cum prudentia, et omnimoda attentione; eo modo, quem jam tibi commemoravi, ubi de conditionibus et legibus extinguentium mentionem feci. Nam error in hoc casu, licet non sit aequè magnus ac ille prior, est tamen etiam magnus. Quare cautela, ne hoc loco in errorem impingas, in eo potissimum consistit, ne temere nimium usum medicaminum adhibeas, sed priori regimini constanter insistas, quamdiu tibi spes erit, ut illis facile careas; et quamdiu non certo constabit apud te, fe-
3 brem

brems esse remiffiorem in interioribus, quemadmodum remiffa est in corporis exteriori superficie: et id quidem oppido cognoveris, fi pulfus et respiratio non fuerint citatiores, neque majores, neque irregulares; tum fi tactus pectoris non fit in fummo caliditatis gradu. Scito enim quod, etiam fi febris augeatur in proportione dupla et amplius, non idcirco aegrotum ad interitum perventurum prae vehementia caliditatis ejus. Atque id rescire poteris, fi hanc febrem compares cum aliis febribus, quas observaveris in illo, vel in aliquo alio ejusdem cum ipso temperamenti, et in eodem aestus gradu constituto, qui sanitatem recuperaverit, et ab ista febre liberatus fuerit.

ADHIBENDA quoque sunt haec remedia, quando, simul atque prodit, et apparet aliquid variolarum in

cute, aegrotus leuiuscule se habere sentit, et tactus pulsus, et respiratio in eadem proportione est. At contra, si videris exitum variolarum, et protrusionem earum lente fieri, et cum difficultate; tum in hoc statu ab extinguentibus valde abstineto: nam iis uti est contra naturam niti, eamque prohibere, quo minus ad exteriora humores protrudat. Quando vero aliquid angoris usum extinguentium exceperit, scito te errasse. Quod si eveniat palpitatio cordis, noveris te errorem ingentem commisisse. Quare, eo ipso momento, totam tuam industriam conferre debes in emollienda cute, eo modo, quem docui: tum praebeto ei, una vice post alteram, aquam calidam, vel solam, vel in qua prius decoxeris semen foeniculi, et apii, caeteraque huiusmodi simplicia, quae ad faciliorem reddendum variolarum exitum conducunt; prout videris caloris et inflammatio-

nis

nis ejus proportionem, et prout ferre poterit aegrotus; tum etiam respectu habito ad lentorem, et hebetudinem variolarum, earumque exitus tarditatem.

DESCRIPTIO medicinae lenitivae, sedativae, quae sine nimia caliditate faciliorem reddit exitum variolarum.

ACCIPIANTVR ficus flavae triginta numero; uvarum passarum, demptis acinis, drachmae viginti: superinfundantur aquae librae tres; ebulliant, quoad colliquefiant. Ex hoc liquore bibendum praebetur aegroto librae dimidium, tribus vicibus: deinde vestibus involvatur, et fiat fomentatio, quemadmodum supra praescripsimus.

DESCRIPTIO medicinae ea efficacioris.

ACCIPIATVR praemissae decoctionis quantitas unciarum quatuor;
et

150 *De iis, quae accelerant*

et ex decoctione feminis foeniculi, et apii, quantitas unciarum duarum; bibatque prout diximus.

ET adhuc ea efficacior.

ACCIPIANTVR feminis foeniculi, et apii, singulorum drachmae decem; ebulliant in vase testaceo, quoad rubescat aqua: tum percoletur; bibatque ex eo liquore quantitatem unciarum trium.

HOC quoque medicamentum compositum bonum est in variis temporibus, salutare et utile.

ACCIPIANTVR rosarum rubrarum drachmae quatuor; lentium corticatarum drachmae novem; ficus flavae decem numero; tragacanthae drachmae tres; uvarum passarum albarum, demptis acinis, drachmae decem; laccae, a baculis suis depuratae, et ablutae, drachmae tres; feminis foeniculi, et apii, singulorum
rum

rum drachmae quinque. Excoquito totum in aquae libris duabus, quoad fiat libra una: percolato; deinde bibendum praebe ex eo librae dimidium, cum sexta parte drachmae croci, bis aut ter, prout necessitas postulaverit.

IAM dicamus de locis, seu corporis partibus, quarum curam habere oportet.

CAPVT SEPTIMVM.

*De cura circa guttur, oculos, etc. ubi
apparuerint variolarum signa.*

OPORTET, quamprimum apparuerint variolarum signa, curam singularem habere oculorum, tum gutturis, deinde narium, et aurium, et articulorum, prout praescripturus sum. Praeterea interdum necesse erit, ut curam nostram extendamus ad plantas pedum, nec non interiorem volam manuum: plerumque enim in istis locis vehementes oboriuntur dolores, et difficulter egrediuntur variolae, propter duritiem cutis.

INSTILLA oculis, statim atque apparuerint variolarum signa, aquam rosarum, una vice post alteram; et abluito faciem aqua frigida,
multis

multis vicibus in die, et eadem etiam oculos adspergito. Si enim variolae fuerint paucae et leves, hac methodo praevenies, ne illarum quidquam in oculos prorumpat; et profecto ita faciendum est, majoris cautelae gratia tantummodo: nam quamdiu variolae sunt tenues, leves, et parvae materiae, vix aut rarius accidit, ut ex eis aliquid in oculos erumpat. At vero, cum videris violentam fieri eruptionem, et pustulas numero plures ab ipso exitus initio, et pruritus ingruere ciliorum, et rubescere albumen oculi, et loca quaedam ejus intensiore rubedine affici; haud dubium erit, quin in istis locis jam prodibunt variolae, nisi ope magna succurratur. Quapropter, eo ipso momento, in oculos instilla aquam rosarum, in qua prius sumac, seu rhus Syriacum, maceratum fuerit, idque multis vicibus in die.

MEDICAMENTVM eo efficacius.

APPLICETVR collyrium ex galla cum aqua rosarum, et ex eo in oculum instilla: vel instilla de pulpa mali punici acidi, eam prius mandendo; et instilla etiam in eum ex ejus tunicis. Deinde illinito cilia collyrio composito ex aqua cotonei, et omphacio, lycio, aloë, et acacia; singulorum fit pars una, et croci pars decima. Si igitur ex hoc collyrio instilles in oculum, utilissimum hoc tempore fuerit.

QVOD si autem videris materiam turgere, et variolas ingenti admodum copia prodire; et conjeceris fore ut procul dubio in oculum erumpant, eo quod observaveris aliquid rube-dinis per loca oboriri in albumine oculi, prae inflammatione nimia et intumescencia; et videris id, quod ei instillatum fuerit ex iis rebus, quas praescripti, minime ruborem depel-
I lere

lere et tollere, nihilque aliud effice-
re, quam ut illum per tempus se-
dent, moxque redire malum vehe-
mentius quam antea, aut saltem in
eodem statu permanere, quo erat,
quando curationem ejus aggressus
es; ne jam amplius in oculum haec
aut similia instillare pergas; sed,
horum loco, instilla aliquid liquo-
ris ex aqua acida ex mucido pane
expressa, cum amaro nabathaeo, in
quo non sit acetum, vel quidquam
acidi ullatenus.

QVOD illas variolas, quae pul-
lulant in membrana cornea oculi,
hae visum obnubilant; et secundum
proportionem crassitudinis, vel tenu-
itatis suae, necesse erit ut curentur
per remedia maxime dissolventia
ex iis, quae mox describemus: quae
quidem remedia aliquando succe-
dunt, aliquando minime; prout ma-
teria fuerit plus minusve densa, vel

ocurrerit in corpore duro, vel sicco.

QVOD si variolae magnae prorumpant in tunica rhagoide, seu in nigro oculi; adhibe collyrium cum aqua rosarum, illudque ei instilla saepius in die, et in intervallis somni aegroti, et quidem diligenter: vel instilla ei de collyrio supra memorato, postquam inde crocum abstuleris; cujus loco substituatur pars lapidis haematitae, ne suboriatur elatio, et tumor nimius.

ATQUE haec sunt, quae hoc loco operae pretium fuerit cognoscere de oculis. Sequitur ut deinceps curam habeamus gutturis et oris, ne quid in utrumque erumpat, quod aegrotantis molestiam reddat graviolem, aut respirationem ejus praepediat. Nam saepe contingit, ut cum variolis improbi generis fiant suffocationes atroces et vehementes: quod si eveniat, jam spes convalescentiae nulla superest.

QVA-

QVAPROPTER oportet, quamprimum coeperint apparere variolarum signa, os aegroti gargarizare cum aqua mali punici acidi, vel sumac, vel succo mori, aut aliquibus hujusmodi a nobis memoratis capite [V] ubi de extinguentibus; aut denique aqua pura frigida, si nihil aliud suppetat; idque multis vicibus, ne quid nimium prorumpat in guttur et os: at potius loca ista bene confortentur, ne multum erumpat; aut saltem ut id, quod eruperit, nullam creet suffocationem. Ad hoc remedium celeriter confugito, in eoque adhibendo sedulam navato operam; quando cum variolarum signis aliis adfuerit raucedo vocis, et angustia in respiratione, et in faucibus, et dolor in gutture. Si porro videris fatis virium superesse, sanguinem e vena cephalica detrahito; idque etiam, postquam variolae omnes eruperint. Sin tunc fuerit in ore aegroti

groti, vel in gutture ejus, aliquid, quod illum laedat; neque tamen ibi adfuerit caliditas nimia, neque in ipso naturae lenitas, seu alvi laxitas; jubeto aegrotum lingere paulatim de butyro recenti, et saccharo candido duroque. Quod si contra ibi fuerit caliditas cum inflammatione; praebe de semine psyllii, et amygdalis decorticatis, et saccharo albo.

DESCRIPTIO medicinae.

ACCIPIANTVR amygdalarum dulcium decorticatarum pars una; feminis cucurbitae partes duae; sacchari candidi et duri partes tres; mucilagine feminis psyllii, et baccharum lauri; et eligma, seu linctus ex gummi Arabico, et amygdalis decorticatis, et seminibus platani, et amylo: haec commisceto cum mucilagine granorum mali cydonii.

POSTEA curam geramus articu-
lorum: nam saepenumero in illis
erum-

erumpunt variolae plurimae admodum pravae, quae articulos corrumpunt, adeo ut inde ossa et muscoli, tendines et nervi patefiant. Occurre itaque celeriter, statim atque videris apparere variolarum signa; praefertim si observaveris illa esse violenta, et plurima supra modum. Cum autem ad articulos te accinxeris, illinito eos cum fantalo, et cum aqua cotonei, bolo Armenia, rosif, camphora, aceto, necnon aqua rosarum: ita autem illinito, ut in illinendo modum non excedas. Quod si pustulae in iis magna eruptione prodierint, cito recurrito ad perforandas illas et aperiendas, educendamque materiam, immisso scalpello. Neque hanc rem diu procrastines: nam ingens adest periculum.

DEINDE ad narium et aurium curationem accedamus, ne in utrisque plu-

plurimae oboriantur pustulae: nam ex nimia hac eruptione magnopere affligitur aegrotus; et cum in interiore auris erumpunt, periculum est, ne hinc continuo in nares prorumpant. Aptato igitur pannum gossipinum, super quod confRACTA sit camphora; tum ejus adminiculo in interiorem aurem infunde acetum vini fragrantis odoris, cui adjuncta fuerit aqua cotonei, vel succus lycii; et ex eodem effundito in aurem post somnum. Hoc facito bis aut ter die.

IAM si in interiore planta pedis vehemens dolor suboriatur; illico incumbe ad inungendam illam cum oleo tepido, et fovendam aqua calida cum gossipio. Quod si hoc modo minime conquiescat dolor, neque facilis reddatur variolarum egressus; sesamum decorticatum contundito cum lacte, eoque illinito, et ligato cum panniculo; atque ita finito per
totam

totam noctem. Deinde pedem protensum in aquam calidam immergito, et iterum opus repete. Vel dactylos tunde cum butyro, et illinito; vel illinito cum amurca, seu faece olei sesami. Ista enim, et his similia, emolliunt, et laxam reddunt cutem; ac proinde faciliorem efficiunt variolarum exitum, et dolorem minuunt.

Y

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

*Quomodo ad maturitatem perducen-
dae sint variolae.*

CVM videris variolas, postquam completus fuerit illarum exitus, tardius ad maturitatem pervenire, et statum aegrotantis omnino recte se habere; eodemque modo esse respirationem et pulsum, tum etiam inquietudinem et molestiam; tunc oportet, ut variolarum maturitati opem ferre aggrediaris.

SIN autem videris, simul cum difficili maturatione post earum eruptionem, pustulas fieri duras et verrucosas, neque melius se habere statum aegroti; vel si pravitas morbi augeatur; jam noveris hujusmodi variolas esse lethales. Ne itaque cogites de illarum maturatione: sunt enim

nim de genere earum, quae maturari non possunt.

MATVRATIO itaque variolarum, si quidem sint sanabiles, fieri debet per earum fomentationem vapore aquae calidae. In aqua autem excoquantur chamaemelum, violae, melilotus, et althea, item furfur frumenti, vel separata, vel simul collecta in duabus pelvibus; uti supra praescripsimus, ubi de exitu variolarum faciliore reddendo mentionem fecimus.

QVOD si eo tempore aegrotus per fomentationem juvari et recreari videatur, abstinendum erit ab iis suffitibus, qui fieri solent ad variolarum arefactionem; donec ipsae per se maturescant, et ferre possint ea, quae ad arefactionem earum conducunt: de quibus mox dicturi sumus.

CAPVT NONVM.

De arefactione variolarum.

OPORTET ut, si magnae et numero plurimae fuerint variolae, deficcantur; vel aqua illarum excipiatur gossipio puro et mundo, in quo nihil omnino sit, quod possit aegrotum laedere. Et fiant eo tempore suffitus ex foliis rosarum siccarum, vel foliis Styracis arboris, vel fantalo, vel foliis iridis, vel tamarice: et quidem rosae in aestate sunt convenientiores, tamarix vero in hyeme.

VARIOLAE quandoque nimia humiditate abundant. Id cum fit, iubeto aegrotum dormire super rosas contritis, vel super farina oryzae, aut farina seminum milii, in culcitram telae rarioris texturae infarta.

QVOD

De arefactione variolarum. 165

QVOD si pustulis plenum sit corpus, supponito ei folia iridis humida; et inspergito ei pulverem aromaticum, ex aloë, thure, sarcocolla, et sanguine draconis paratum.

QVOD si, seu sponte, seu ex aquae abundantia dirumpantur pustulae, nec ad arefactionem festinent; fasilito eas hoc pacto.

ACCIPERE olei sesami unciam unam; huic adjungito salis Andareni contriti, collyrii instar, drachmas duas; item aluminis eandem quantitatem. Hoc linimento inunge corpus, iis tamen locis exceptis, quae sunt excoriata et ulcerata: neque enim oportet illud iis propius admovere; nam ea vehementer uret. Relinquito linimentum super partem per horam unam; deinde

¹ Andar, vicus uno miliari distans ab Halebo, ubi sal candidissi-

mus effoditur. Vide *Maundrell's Journey.*

abluito

166 *De arefactione variolarum.*

abluito aqua, in qua decoctae prius fuerint myrobalani emblicae dictae, et baccae tamaricis albae, et folia myrti, cum corticibus mali punici.

QVOD si hoc pacto arefactio perficiatur, bene est; sin minus, accipe bolum albissimam: ne autem accipias bolum rubri coloris: superinjicito salis Andareni partem circiter decimam, et comminuti panis ficci partem decimam. Tum illinito, et finito ad horam unam vel duas; denique abluito.

IAM sequitur agendum de amotione et ablatione eschararum, seu crustarum, et squamarum ficcarum.

CAPVT DECIMVM.

Quomodo amovendae sint et auferendae squamae siccae et escharae.

POSTQVAM perfecta est arefactio variolarum, et remanent in corpore squamae et escharae siccae; inspice quaenam harum sunt tenues, et ficcitatis perfectae, sub quibus nulla est humiditas; et iis instilla oleum sesaminum calidum, identidem, quoad mollescant et excidant; nisi fuerint in facie: oportet enim illas curare cum oleo pistacino. Quae autem ex iis escharis similes sunt, habentque aliquam magnitudinem; si videris iis subesse humiditatem, auferto eas excoriando, et praecidendo caute, nullo oleo adhibito. Quod si loca, unde amotae sunt escharae, non habeant multum

168 *De auferendis squamis.*

tum humiditatis; exsiccanda sunt cum gossipio laevi, quemadmodum jam dixi. Si autem habeant multum humiditatis, exsiccandae sunt paulatim; iis aspergendum de pulvere aromatico rubro, ex aloë, thure, sarcocolla, et sanguine draconis patato; praesertim si incipiant minui et subsidere; et de alumine et sale Andareno, si sint aequalia cum reliqua corporis superficie, neque adhuc subsident: tum finito, quoad succrescat eis eschara seu crusta altera. Quod si adhuc suboriatur eis humiditas, eandem curationem repete. Quod si denique nulla amplius suboriatur humiditas; jam illa loca oleo inungito, quoad laxae flaccidaeque factae crustae penitus decidant.

IAM sequitur sermo habendus de variolarum vestigiis delendis.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM.

*Quomodo delenda, atque auferenda
sint variolarum vestigia.*

VESTIGIA variolarum sunt duplicis generis: vel enim sunt in oculo, vel in reliquo corpore. Et quidem quoad oculum, locus ejus; in quo pullularunt variolae, albore caligat, uti jam observavimus. Si id contingat in oculis puerorum; vel eorum, qui sunt aetate inferiores, et temperamenti humidi corporis, et cutis tenuioris; eo facilius detergetur.

MEDICAMENTA autem, quae detergent oculum, et amovent albedinem, haec sunt: borax, seu nitrum panis forma effictum, sal Andarenum, sal ammoniacum, spuma maris, faex seu scoria vitri, cancer marinus, stercus passerum, et hirundinum,

dinum, et sturnorum, fimus muri-
um, fimus lacertae Arabicae seu Li-
bycae, acorus, ebenus, aqua corni,
corallium, tutia, haematites lapis, flos
aeris seu aerugo, saccharum Arabi-
cum, faex aceti exusta, amurca, seu
sedimentum urinae, myrrha, fan-
daracha, seu gummi juniperinum,
vulgo vernix, gummi oleae, gummi
amygdalae amarae, lac sive succus
lactucae silvestris, vitrum, fimus ves-
pertilionum, et moschus. Optimum
factu erit, si istis curetur aegrotus
post egressum e balneo, aut post-
quam, prona facie, aquae calidae va-
pores exceperit. Oportet autem ut
adhibeantur lenia, et ex his adhuc
leniora, praesertim in corporibus
mollibus et humidis.

DESCRIPTIO medicamenti lenis,
quod tollit albedinem ex oculo.

INSPERGATUR oculus cum far-
cocolla, et saccharo albo duroque.

ALIVD

ALIVD eo efficacius.

INSPERGATUR oculus spuma maris, sarcocolla, et saccharo.

ET eo efficacius.

INSPERGATUR oculus borace, seu nitro panis forma efficto, spuma maris, scoria seu faece vitri, sarcocolla, et saccharo.

ET adhuc eo fortius.

ACCIPIANTUR aeruginis drachmae decem; myrrhae, sagapeni, falsis ammoniaci, sarcocollae, singulorum drachmae duae cum dimidio; spumae maris, scoriae vitri, et boracis, seu nitri panis, singulorum drachmae tres. Et accipiantur acori, seu calami aromatici, drachmae decem, et aquae corni totidem. Ebullicant in aqua decies ad pondus omnium, quoad condensetur aqua; tum in ea dissolvantur gummi: subigan-

tur residua commista in massam, quae in ophthalmica collyria efformetur. Deinde, quando opus erit, huic aquae adde ebum in ampulla olearia: tum accepto specillo seu stylo, eo deterge locum oculi aegrum blande, crebro. Adhibe autem, ante et post, illitum frequentem. Postea denique ei inspergito pulverem leniorum medicamentorum. Oculum porro sedulo et assidue inspicio. Si enim doleat et rubescat, omitte hanc curationem ad dies aliquot; deinde eandem repetito: haec enim curatio est admodum efficax et valida.

QVOD AD medicamina, quae variorum vestigia a facie et reliquo corpore delent et auferunt; haec sunt: lithargyrus albus, radices arundinis exsiccatae, ossa cariota trita, spuma maris, corallium, sarcocolla, amygdalae, aristolochia, balanus myrepfica,

fica, semen raphani, semen peponis, semen erucae, farina fabarum, et oryzae, et lupinorum, et phaseolorum: super haec insperge aquam amurcae, et aquam hordei.

DESCRIPTIO linimenti, quod delet variolarum vestigia.

ACCIPIANTVR farinae cicerum, et fabarum, singularum drachmae tres; feminis peponis drachmae quinque; lithargyri albi drachmae duae; radicum arundinis exsiccatarum drachmae tres. Contunde totum in aqua hordei; deinde illinito illitu uno post alterum, postquam aegrotus aquae calidae vaporem exceperit, vel post egressum e balneo. Tum rursus abluito illum in balneo cum aqua, in qua prius decocti fuerint cortices peponis, et violae siccae, et fursur, et ciceres contusi; perfrica frictione proba, denique iterum illinito.

DESCRI-

DESCRIPTIO linimenti alterius
eo efficacioris.

ACCIPIANTVR farinae fabaceae
drachmae quinque; amygdalarum
amararum, costi dulcis, feminis eru-
cae, et feminis raphanorum, singu-
lorum drachmae duae cum dimi-
dio: adhibeto, prout praescripsi-
mus.

LINIMENTVM aliud eo effica-
cius.

ACCIPIANTVR amygdalarum a-
mararum decorticatarum drachmae
quinque; feminis raphanorum, fe-
minis erucae, radicum costi, aristo-
lochia longae, singulorum drach-
mae duae cum dimidio; item, bo-
racis, seu nitri panis, drachmae tres;
piperis drachma una cum dimidio:
adhibeto, uti praescripsimus. De-
inde illinito cum aqua raphanorum,
vel iis, quae praescripsimus. Atque
cae

cae sunt res, quae variolarum vestigia et cicatrices delent.

IAM quod ad illas attinet, quae cavitates earum delent, ipsasque reliqui corporis superficiei aequales reddunt, ita facito: oblinatur homo cum butyro, et corpus ejus cyperide herba, vel ejusdem pulvere bene tinguatur; balneo frequenti utatur, et corpus perfricetur.

NUNC dicendum nobis est, quidnam dari oporteat variolis laboranti per modum alimenti; et de medicamentis, quae huc pertinent.

CAPVT DVODECIMVM.

De diaeta variolis laborantium.

OPORTET variolis laboranti bibendam praebere aquam hordei, eadem methodo et arte paratam, qua est aqua praebere solita in morbis acutis et calidis; si quidem fuerit febris mitior et sedatior, et alvus adstrictior, cum saccharo albo duroque. Quod si fuerit calor febris vehemens cum alvi solutione, affundito huic dimidiam mensuram succi mali punici acidi, contusi cum granis suis: sed cavendum a pulpis, et internis tunicis tenuibus; ista enim ventrem solvunt.

• **Q**UOD si insuper vigil et infomnis sit aegrotus, adjicito aquae hordei partem aliquam ex papavere. Quod si venter sit admodum solutus,

tus, addito aquae hordei granorum mali punici acidi ficcorum partem unam, et papaveris partem unam.

Quod si necessitas postulet adstringi ventrem, loco aquae hordei adjecto polentam hordei decorticati, cum polenta granorum mali punici. Haec duo concoquantur pro more confectionis aquae hordei; et ex utraque bibat aegrotus, quemadmodum bibit ex aqua hordei, vel seorsum, vel cum admixto saccharo Bambu, et gummi Arabico, si quidem ad id te compellat ventris solutio; vel cum medicaminibus a nobis mox describendis. Enimvero aqua hordei, commista cum succo malorum punicorum, admodum proficua est variolis laboranti, et praesertim morbillis. Aqua autem cucurbitae, item aqua peponis Indici, aqua cucumeris, mucilago feminis psyllii, et his similia, ex eorum genere, quae gignunt

nunt pituitam dulcem, et excre-
atu facilem: aqua horum, inquam,
magis proficua est morbillis, quam
variolis laboranti; nisi forte in iis
variolis, quae secum habent immo-
dicam pravitatem et caliditatem,
cum febre vehementiore et vigiliis.

AT vero in iis variolis, quas
comitantur febres, in quibus non
est adeo vehemens inflammatio, res
praedictae, et his similes, nihil aliud
efficiunt, quam ut illas tardiores red-
dant, et tempus morbi diutius pro-
trahant: quare tuum erit ad haec
vel ad illa medicamenta propensius
recurrere, vel ab iisdem abstinere,
prout sese res habuerit. Nam quando
variolae fuerint in maximo statu ca-
liditatis et putrefactionis, simul cum
humiditate conjuncta; tunc res illae,
quae in se habent vim refrigerati-
vam, areactivam, et condensativam,
sunt magis ipsis convenientes: quales
sunt

sunt succus mali punici, et succus omphacinus, et id genus aliae.

QUANDO vero fuerint morbilli, qui ex ebullitione bilis vehementi sanguini admistae oriuntur; jam res illae, quae cum virtute refrigerativa adjunctam habent vim humectativam, ipsis curandis sunt magis idoneae: quippe quarum beneficio sanguis corruptus temperatur et corrigitur. Sanguis enim hominis, qui morbillis implicitus est, assimilatur aquis stagnantibus, quarum putrefactio diu permansit, et virtus earum dissoluta fuerit, et acrimonia, sole concoquente, in vitium gravius increvit. Quod si forte aquis istis sese immiscuerint pluviae, et aquae aliae currentes dulces; illico pristinam inde salubritatem recuperant.

PORRO variolis aegrotanti prodest polenta hordei abluti, siquidem bibat cum saccharo, et cum succo

mali punici, vel cum julapo, quantum opus habuerit; ratione habitae alvi solutionis, et restrictionis ejusdem, tum etiam caliditatis majoris vel minoris: nisi quod aqua hordei ad fumendum levior fit, deglutitu facilior, et gutturi et pectori convenientior. Facito itaque secundum hoc, postquam noveris aquam hordei convenientiorem esse morbillis affecto, quam variolis; nisi forte fuerint variolae eo modo pravae, quem memoravimus.

DE caetero, variolis laboranti profunt lentes expurgatae, si ex eis pareretur cibus cum succo mali punici acidi, vel cum aceto: proficua est quoque polenta lentium, si sit polenta cum aqua frigida subacta.

SCITO etiam aquam frigidam magis prodesse morbillis capto, quam variolis, utpote tutiorem, et certioris exitus.

VERVM enimvero, quando vide-
ris cum variolis adesse inflammatio-
nem multam, et intermissionem in
pulsu et respiratione; tunc adhibeto
extinguentia, pro ratione hujusmodi
symptomatum: si minus urgeant,
utere paucis; si multum, utere plu-
ribus.

NE vero permiseris esum pullo-
rum avium, quamdiu pulsus et re-
spiratio in statum suum naturalem
necdum redierint, neque penitus
exaruerint variolae, neque earum
squamae deciderint.

SEQVITVR sermo faciendus de al-
vi solutione, ejusdemque restrictione
in variolis.

CAP. DECIMUM TERTIVM.

*De regimine naturae, seu alvi illius,
qui variolis laborat.*

ALTVS ut plurimum soluta est in variolis, et morbillis ad finem inclinantibus, sed praesertim in morbillis. Quapropter evitandum est id omne, quod alvum solvit, postquam ad finem perductae sunt variolae et morbilli, etiamsi illa sicca fuerit. Si autem fuerit soluta, abstine statim diligenter ab iis rebus, quae alvum solvunt; etiamsi opus fuerit in principio harum duarum aegritudinum, et antequam ad finem tendant, adhibere id, quod alvum solvat. Nam aliquando necesse est alvum solvere in variolis, tum propter caliditatis excessum, et cephalalgiam, tum ut natura levetur onere, et variolarum materia minuat; quando nempe conjectura assequeris

sequeris illam esse nimiam. Quod quidem fiet, ubi deprehendes corpus ante, et post, sanguinis detractionem neque debilitatum esse, neque extenuatum; sed e contra inflatum et plenum, cum albore coloris, aut exiguo rubore, et cum fluctuante pulsu. Nonnunquam enim in tali statu non opus erit sanguinis detractione, sed tantum humiditatis nimiae a corpore subductione: idque potissimum, quando ista signa praedicta evidentissime apparuerint; tum si praeterea corpus, propter febris hebetudinem, sit dejectum, et rubro colore prorsus destitutum. Huic igitur statui accommodatissimum est myrobalani citrinae decoctum, si cum saccharo albo duroque bibatur, et succo mali punici acidi, contusi cum pulpa et tuniculis internis; quocum etiam simul contusa erit pulpa alterius mali, sive duorum, si ita opus fuerit. Ea enim horum duorum me-

dicamentorum facultas est, ut a corpore humores superfluos nimios cum parte bilis, citra aliquam caloris excitationem, extrudant, praesertim succi mali punici; et ut nihil post se in alvo relinquunt. Atque hoc est e remediis, quae in hoc casu proferri queant, optimum.

IN morbillis vero adhibeto succum prunorum damascenorum, et pruna ipsa recentia, vel per se, vel contrita cum julapo: utere autem iis cum saccharo. Verum omitte pharmacum dictum Tarangioben¹: nam pariter nocet his, qui morbillis capti sunt, ac mel iis, qui variolis laborant; prae nimio ardore, quem excitat; tum etiam quia auget aegrotis quidquid est nauseae et molestiae. Eodem modo caveto

¹ Est mannae species, | super quorundam fru-
quae apud Sogdianos, | ticum foliis coalescit et
Medos, et Babylonios, | colligitur.

diligenter, ne eis bibendum porrigas succum hederæ, aut violæ nigrae: ambo enim pariter augent in corpore, quidquid inest in eo ægritudinis.

QUEMADMODUM autem primum, et maxime necessarium, remedium in variolis est, sanguinem detrahere, cum is nimius est, aut non aliter spes est compescendæ ejus ebullitionis, etiam adhibitis extinguentibus; sed opus est paululum detrahere, tum levandæ naturæ gratia, tum ad amovendam venarum plenitudinem, easque a nimia ejus copia exonerandas, quæ alioquin haud dubio secum eventus malos, et accidentia pessima traheret; præsertim si eo usque incalescat sanguis, ut ingens in eo inflammatio accenderetur; eodem modo oportet, in morbillorum principio, aliquid bilis subducere, quando nempe vide-

ris illam nimio plus redundantem; deinde, quod reliquum est, ad motus extinguentibus prosequi. Signum autem nimiae bilis redundantiae est vehementia inflammationis, et molestia, cum ejusdem bilis evacuatione facta tum per vomitum, tum per egestionem alvi, et amaritudo oris.

QVOD si vero quantitas bilis non sit nimia, et tamen adfuerit molestia, et fitis, et calor vehemens, citra eruptionem bilis, sive per vomitum, sive per alvi egestionem; licet, inquam, quantitas ejus non sit nimia, tamen, ut ut est, eam pravam esse judicandum erit, secundum proportionem vehementiae inflammationis, et molestiae.

ATQVE haec sunt, quae operae pretium erat, ut cognosceres de regimine alvi, quando soluta est in principio harum duarum aegritudinum. Si vero alvus soluta sit, ne
exhi-

exhibeas quidquam solutivum: nam in his duabus aegritudinibus non tuta est nimia alvi solutio, si in alterutra illarum bibat aegrotus id, quod ventrem solvit. Quandiu vero venter solutus est, iubeto aegrotum, ut loco aquae hordei bibat aquam polentae hordei; et, si opus fuerit, coquito aquam polentae hordei cum polenta granorum mali punici; et bibat, si alvus sit magis soluta; bibat autem ante aquam hordei. Quod si alvus sit adhuc magis soluta, potum praebeto cum gummi Arabico, et saccharo Bambu. Nimirum accipiantur gummi Arabici drachmae duae; sacchari Bambu drachma una: contundatur utrumque instar collyrii; tum inspergatur super aquae polentae hordei uncias quatuor, per horae spatium, aliquid ex medicina, quam descripturus sum: deinde bibendam praebeto hanc aquam polentae hordei.

DESCRIPTIO medicinae.

ACCIPIANTVR rofarum rubrarum molitarum, sacchari Bambu, feminis oxalidis herbae, sumac, et berberis, partes aequales; item gummi Arabici, terrae figillatae, corticum papaveris, balauftiorum, seu floris mali punici, fingulorum dimidia pars: ex his bibat drachmas tres, cum succi mali cydonii acidi uncia una.

QVOD si adhuc in iis perseveret egestio alvi, eaque debilitati sint aegroti; potum praebeto de Al-râib, seu lacte acido, extracto prius ejus cremore; cum pane bis cocto optimo, nec non paululo gummi Arabici.

DENIQUE quoties acciderit aegrotis dysenteria, oportet, ut illos curandi methodus desumatur e lo-

co,

co, ubi de illa re mentionem fecimus.

IAM supereſt, ut loquamur de iis, qui convaleſcunt, et de iis, qui pereunt ex variolis et morbillis.

CAP. DECIMUM QVARTVM.

*De variolis et morbillis sanabilibus
et mortiferis.*

VARIOLAE et morbilli sunt e numero morborum calidorum; atque inde est quod multa cum hisce habeant communia. Et quidem praecipue signa prognostica de iis, qui convalescunt, haec sunt: facilis respiratio, integritas et sanitas mentis, et appetitus ad cibum capiendum; agilitas ad motum; pulsus recta habitudo; aegroti bona opinio de aegritudine sua; discubitus commoda dispositio; parva jactatio et inquietudo corporis.

ATQVE idem dicendum est de signis malis, quorum maximam partem

tem retulimus in libro, cui titulus est ¹ *Al-mansori*.

VARIOLAS et morbillos speciatim attinent haec.

ALBAE variolarum pustulae, magnae, discretae, paucae numero, exitu promptae et faciles, quas non comitatur febris nimia, concitior, aut ardentior; ubi non tantum est moeroris et molestiae; quaeque ita se habent, ut statim ab earum exitu aegróti calor, et moeror, et molestia sedentur; et post completam pullulationem prorsus cessant: ejusmodi variolae sanabiles sunt, et minoris periculi. His bonitate proximae sunt, albae pustulae, magnae, etsi sint numero plurimae, et cohaerentes; dummodo sint egressu faciles, et earundem exitus aegrotantem a molestia et calore nimio

¹ Extat hujus libri | Bodl. Narcis. Marsh.
Codex Ms. in Biblioth. | N° 376.

sublevavit, quemadmodum memoravimus.

VERVM quando cum difficultate fit earum eruptio, et aegrotus, dum exeunt, minime sublevatur, hae maelae sunt: quanquam non aequè timendum sit, si minus bene se habeat status ejus, dum exeunt, quam si incommode se habeat, postquam exierint.

PORRO albarum pustularum magnarum genus est quoddam pravum et lethale; illae nempe, quae simul confluunt, et dilatant sese, adeo ut plures earum in unam coalescant, et magnum corporis spatium occupent; vel evadant instar circulorum ingentis ambitus, et colorem adipis referant.

QVOAD albas pustulas, exiguas admodum, cohaerentes, duras, verrucosas, quae non ferunt liquorem; istae sunt mali generis: et pravitas earum

earum consistit in proportione difficultatis maturationis earundem, et prout minime sublevatur aegrotus ab exitu earundem. Quod si, post completum earum exitum, adhuc incommode se habeat status ejus; id mortiferum est.

PORRO eae pustulae, quae in colorem viridem et violaceum vergunt, item quae ad nigrum degenerant, omnes hae malae sunt. Tum si praeterea oboriatur deliquium, et palpitatione cordis; hoc est omnium pessimum, et certi interitus signum.

ET quando increscit febris post pullulationem variolarum, malum est signum. Si autem cesset febris tempore pullulationis, salubre est signum. Variolae duplicatae copiam materiae plurimam indicant: quod si sint de genere sanabili, id salutem portendit; si vero sint de genere lethali, interitum.

MORBILLI tutissimi ii sunt, qui non habent ruborem nimium: quod si autem in pallorem vertantur, jam est malum signum; at virides, et violacei, ambo sunt lethales. Quando autem, five variolae, five morbilli, de improvviso subsidunt, postquam coeperint emergere, tum rursus exoriantur cum molestia et angore, et supervenit deliquium, signum est prompti interitus; nisi, postquam subsederint, denuo emergant.

QVOD si variolae primo die, quo febricitare coepit aegrotus, apparent; illae festinant, et celerioris sunt motus: si ad tertium diem distulerint exitum, mediocriter movebuntur; si vero quartum diem praeterierint, hebetes et lentae prodibunt.

QUANDO in diebus criticis bonis erumpunt, hoc est salubre signum, praesertim si levius se habeat aegrotus

grotus in fine eruptionis; et e contrario. Cum autem variolae coeperint invicem connexae confluere et dilatari, tumque fiat molestia vehementior, et infletur turgeatque venter; jam mors in propinquo est. Quando variolae minores, quae liquorem non habent, obdurescunt, et simul supervenit delirium; interitus ejus, cui haec contingunt, jam instat. Quando accidit, ut variolae et morbilli una vice appareant, tum altera vice intus se recondant; et cum hoc supervenerit angor, et delirium; hoc est interitus signum, utcumque se habuerit pustularum color: at hoc raro accidit albis pustulis, aut iis, quae maturantur, et aquam ferunt cito. Quando sub finem variolarum tumultus fit, et hinc aegrotum occupat dolor vehementissimus, vel in crure, vel in manu, vel in aliquo alio membro; aut pustulae celeriter convertuntur in

viridem et nigrum colorem; tum postea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens reditus doloris debilitatem, et varios colores ceperit id membrum; haec sunt interitus signa. Quod si tamen nihilominus augeantur vires, incolumis evadet aegrotus, et membrum illud sanabitur.

QVOD si etiam hoc membrum scarifices ab ipso momento, quo coeperit invadere dolor, modo aegrotus sit viribus post eam incisionem valentior, plurimum juvabis eum; vel etiam a putredine servabitur illud membrum.

MINIME autem oportet in tanto discrimine huic membro admovere quidquam refrigerans, ulla quacunque ratione; sed vel scarifices, vel illud in aquam calidam immergas, si videris aegroti statum bene se habere postea.

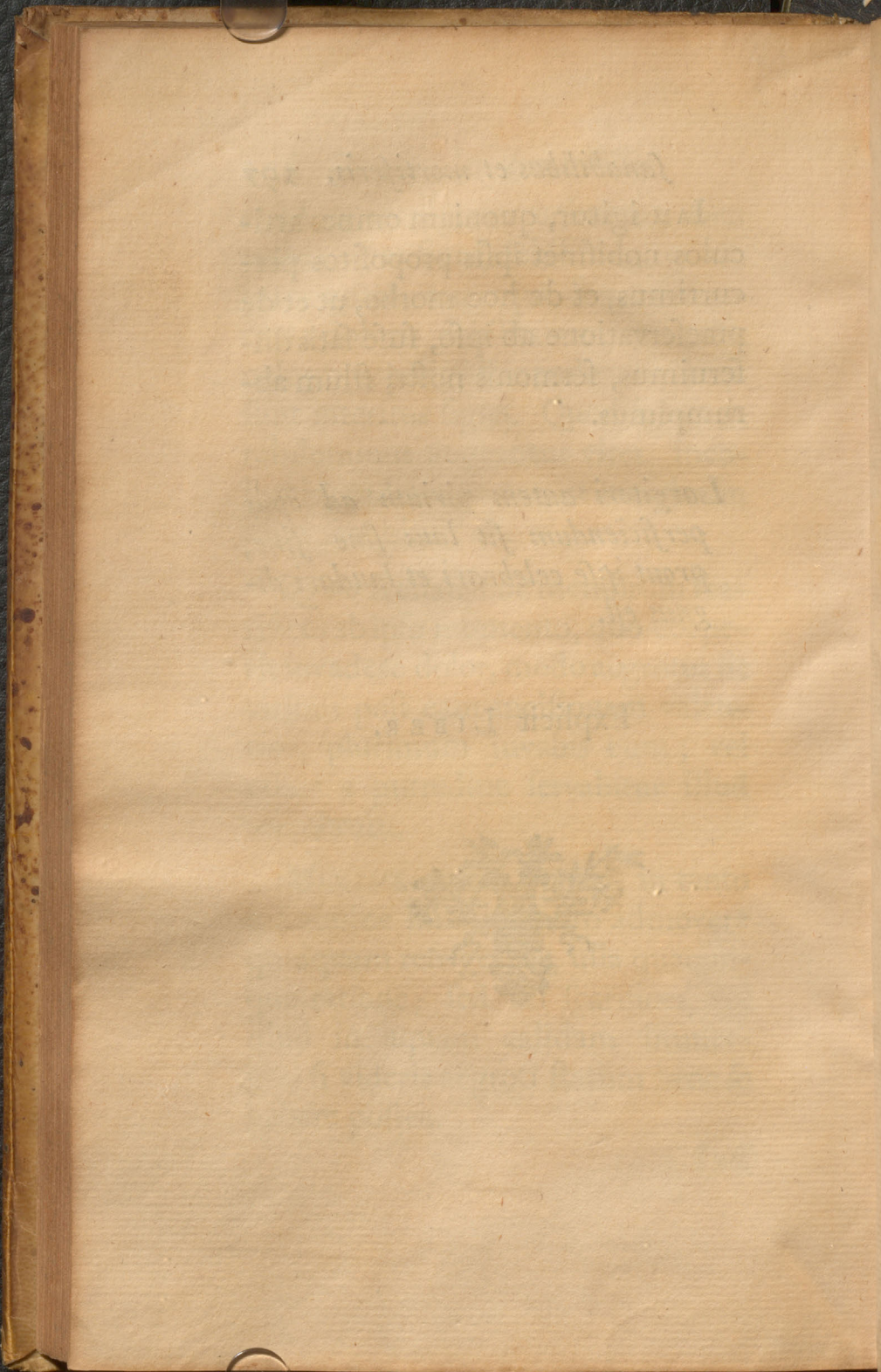
sanabilibus et mortiferis. 197

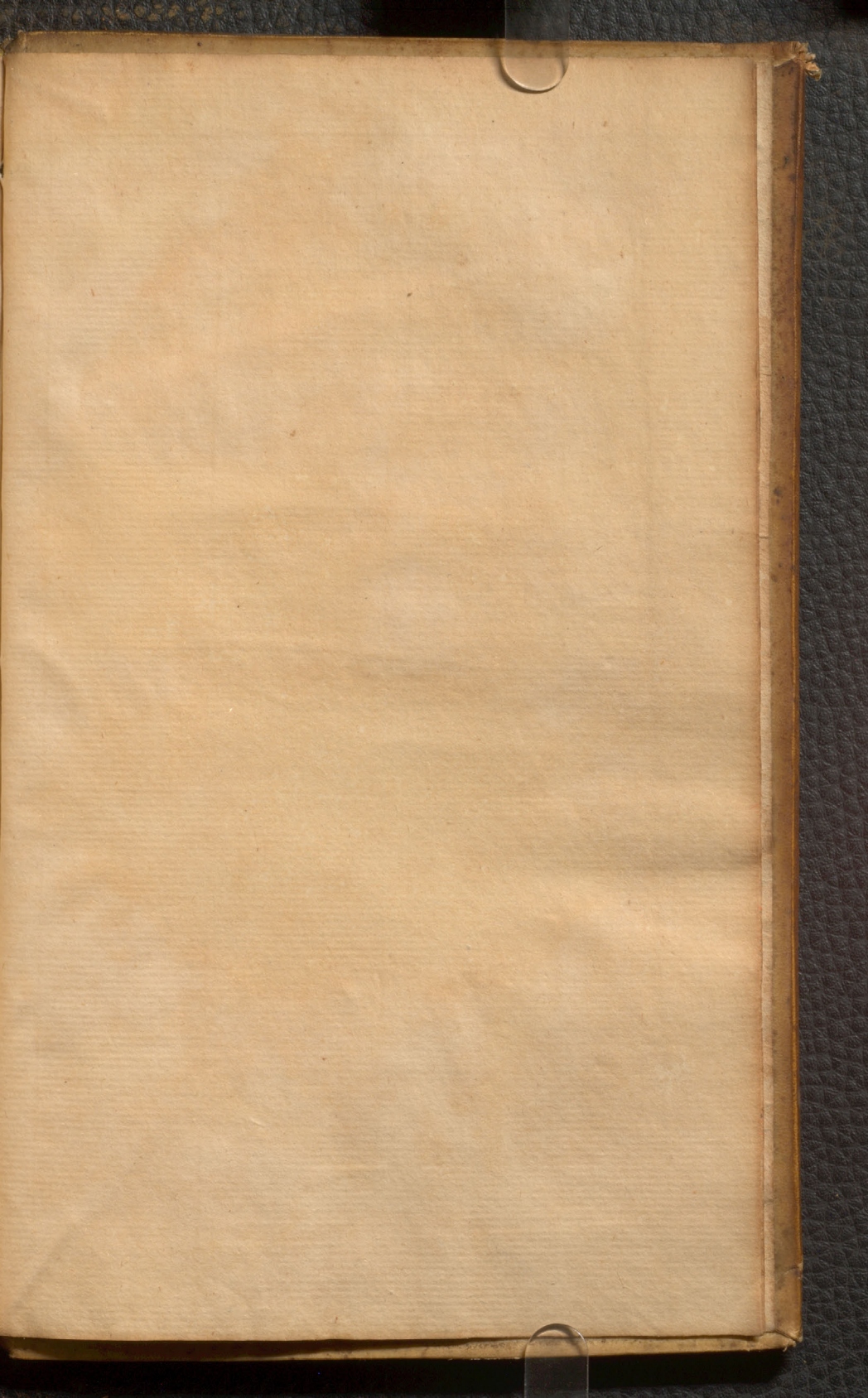
IAM igitur, quoniam omnes articulos nobismet ipsis propósitos percurrimus, et de hoc morbo, ut et de praeservatione ab ipso, fuse satis differuimus, sermonis nostri filum ab-rumpimus.

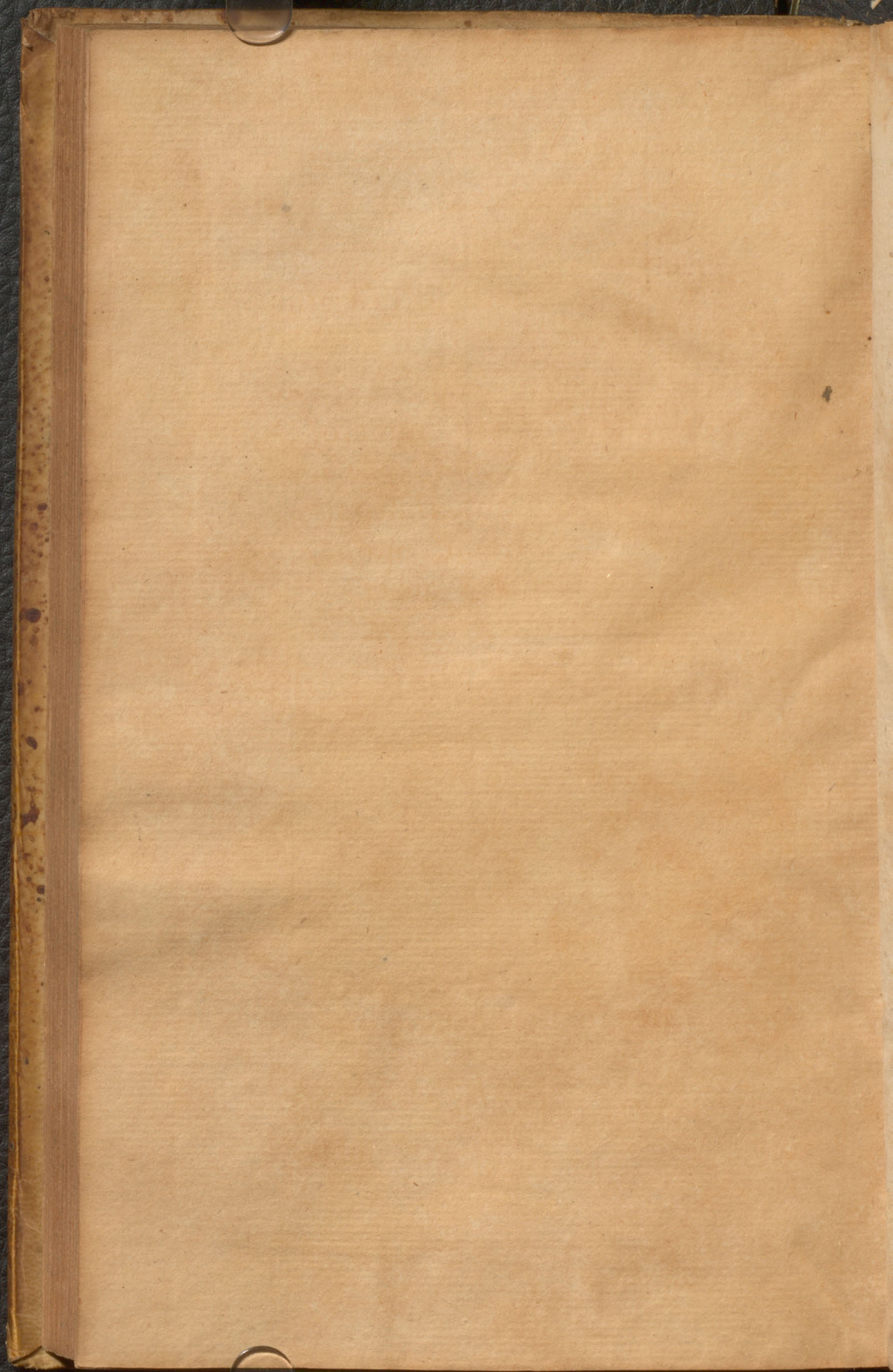
Largitori autem virium ad opus perficiendum sit laus sine fine, prout ipse celebrari et laudari dignus est.

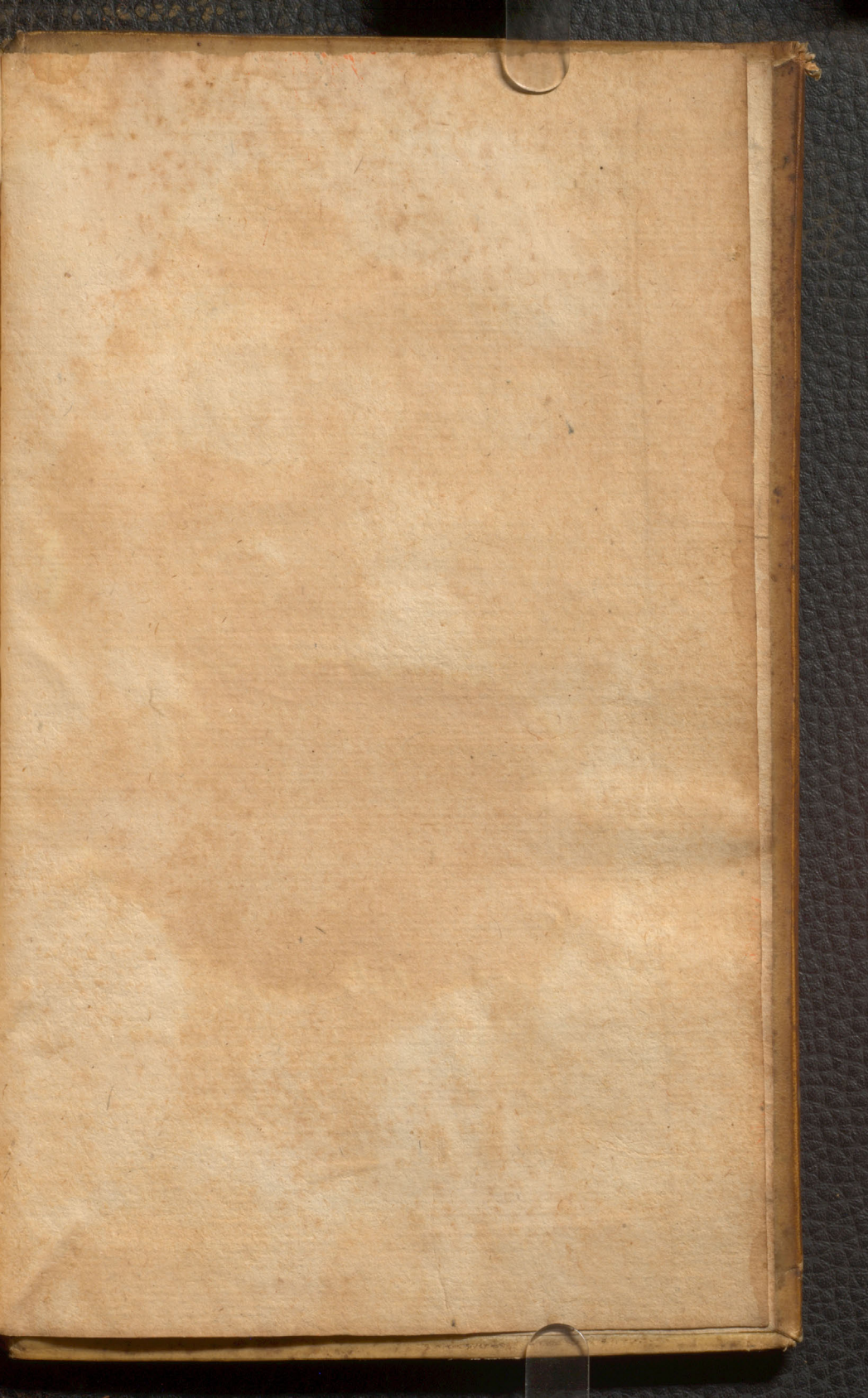
Explicit LIBER.

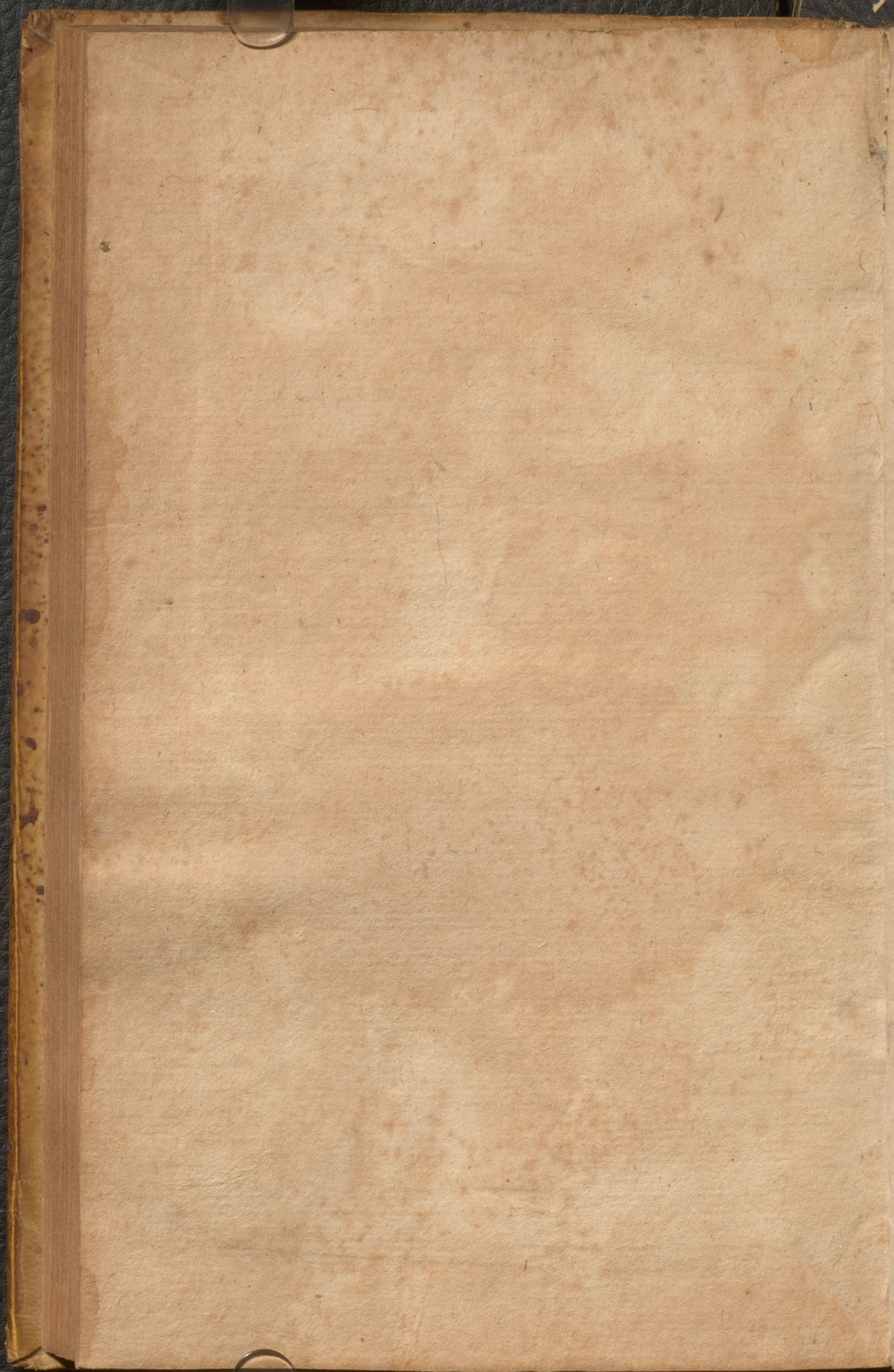

Oster
Room

M479v
1747

P. 380
No. 289m